

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра **Фінансового менеджменту та фондового ринку**

Допущено до захисту
Завідувачка кафедри

_____ 2025 р.
“ ____ ”

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності **072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок**

за магістерською програмою професійного спрямування
Фінансовий та страховий менеджмент

на тему:
«ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ В БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВАХ»

Виконавець:

Здобувачка ЦЗВФН
ЄЛИЗАВЕТА Соколик

_____
/підпис/

Науковий керівник:

к.е.н.,ст. викладач
ЛЮДМИЛА Добриніна

_____
/підпис/

ОДЕСА – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВАХ	6
1.1. Сутність системи фінансового моніторингу в банківських установах	6
1.2. Принципи системи фінансового моніторингу в банківських установах	13
1.3. Організація системи фінансового моніторингу в банківських установах	18
РОЗДІЛ II. ПРАКТИЧНІ ОСНОВИ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВАХ	25
2.1. Тенденції діяльності банківських установ та система фінансового моніторингу	25
2.2. Діагностування фінансової діяльності АТ «ВСТ БАНК»	30
2.3. Ефективність системи фінансового моніторингу в банківській установі АТ «ВСТ БАНК»	40
РОЗДІЛ III. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВАХ ..	46
3.1. Прогнозні тенденції розвитку системи фінансового моніторингу в банківських установах	46
3.2. Перспективи розвитку системи фінансового моніторингу в банківській установі АТ «ВСТ БАНК»	52
3.3. Удосконалення системи фінансового моніторингу в банківських установах	59
ВИСНОВКИ	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	71
ДОДАТКИ	76

ВСТУП

Динамічний розвиток фінансових відносин у сучасному світі, активна інтеграція економіки України до міжнародних фінансових систем, а також стрімкий прогрес технологій платіжних операцій супроводжуються низкою викликів, серед яких особливе місце посідає проблема легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Функціонування тіньового сектору економіки, активізація злочинних видів діяльності, таких як торгівля наркотиками, людьми, хабарництво та шахрайство, а також значні обсяги коштів, що обертаються в цих процесах, створюють сприятливі умови для відмивання «брудних» коштів. Діяльність кримінальних угруповань не лише підриває економічний розвиток, але й порушує стабільність законної підприємницької діяльності, що становить серйозну загрозу для фінансової безпеки держави та міжнародної економічної системи. У цьому контексті фінансовий моніторинг у банківських установах набуває критичного значення як інструмент протидії легалізації незаконних доходів, забезпечення прозорості фінансових операцій та зміцнення економічної стабільності.

Вагомий внесок у розроблення теоретичних і практичних засад фінансового моніторингу внесли такі зарубіжні та вітчизняні вчені: А. Клименко [4], Л. Воронова [2], А. Гаврилишин [3], І. Патюта [8], Б. Сюркало [7], О. Костюченко і К. Кривуля [6], Ж. Довгань [5], Г. Бірюков [1].

Метою роботи є надання рекомендацій щодо шляхів удосконалення системи фінансового моніторингу в банківських установах, на основі узагальнення теоретичних та практичних основ формування системи фінансового моніторингу в банківських установах.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати наступні завдання:

- дослідити сутність системи фінансового моніторингу в банківських установах;

- ознайомитися з принципами системи фінансового моніторингу в банківських установах;
- зазначити основи організації системи фінансового моніторингу в банківських установах;
- розглянути тенденції діяльності банківських установ та систему фінансового моніторингу;
- провести діагностування фінансової діяльності АТ «ВСТ БАНК»;
- провести оцінку ефективності системи фінансового моніторингу в банківській установі АТ «ВСТ БАНК»;
- виявити прогностні тенденції розвитку системи фінансового моніторингу в банківських установах
- розглянути перспективи розвитку системи фінансового моніторингу в банківській установі АТ «ВСТ БАНК»
- запропонувати шляхи удосконалення системи фінансового моніторингу в банківських установах.

Об'єктом дослідження є процес формування системи фінансового моніторингу АТ «ВСТ БАНК», що здійснює діяльність на території України згідно з чинним законодавством України.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні рекомендації щодо формування системи фінансового моніторингу в банківських установах.

Методи дослідження. Для визначення сутності фінансового моніторингу застосовувалися методи теоретичного узагальнення та синтезу, що дозволило сформулювати цілісне розуміння предмета. Метод порівняння став у пригоді при співставленні різних підходів науковців щодо трактування ключових понять та організації системи. З метою наочного представлення динаміки основних показників роботи комерційних банків України було використано графічний метод. Для систематизації та представлення статистичних даних і результатів дослідження застосовувався табличний метод. Ключовим для формування обґрунтованих висновків був аналітичний метод, який використовувався у процесі узагальнення статистичних даних та формулювання висновків до них.

Нарешті, для розрахунку кількісної оцінки рівня ефективності фінансового моніторингу було застосовано метод регресійного аналізу щодо моделювання впливу основних показників АТ «ВСТ БАНК» на кількість підозрілих операцій.

Інформаційною базою даного дослідження стали: нормативно-правові акти, що стосуються фінансового моніторингу в Україні та банківської діяльності; підручники, навчальні посібники, періодичні видання, наукові праці та статті вітчизняних і зарубіжних вчених; статистичні дані Державної служби фінансового моніторингу, Міністерства фінансів, Національного банку України та звітність АТ «ВСТ БАНК».

Практичне значення одержаних результатів роботи полягає в тому, що розглянуті особливості організації системи фінансового моніторингу комерційного банку дозволять надати пропозиції, щодо вдосконалення функціонування системи протидії легалізації (відмиванню) доходів та фінансуванню тероризму.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота бакалавра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (43 найменувань) та 2-х додатків. Загальний обсяг роботи становить 78 сторінок. Основний зміст викладено на 70 сторінках. Робота містить: 19 таблиць, 6 формул, 8 рисунків.

Публікації та апробація результатів дослідження. Основні ідеї кваліфікаційної роботи знайшли відображення у науковому фаховому виданні: Соколик Є. Фінансовий моніторинг комерційного банку. Збірник ІХ Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції студентів, аспірантів та молодих вчених "Сучасні інструменти управління корпоративними фінансами" м. Київ 17 листопада 2025 р.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВАХ

1.1. Сутність системи фінансового моніторингу в банківських установах

Центральним елементом у системі заходів із запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, виступає фінансовий моніторинг. Термін «моніторинг» активно досліджується та застосовується в різноманітних галузях науково-практичної діяльності. З англійської мови слово *monitoring* перекладається як безперервне спостереження за певним процесом із метою встановлення його відповідності запланованому результату чи виявлення тенденцій розвитку. У економічній літературі відсутнє універсальне визначення цього поняття. Його інтерпретація варіюється залежно від галузі використання та напряму наукових пошуків[6]. Така розбіжність у поглядах є наслідком недосконалості нормативно-правової бази, яка визначає ключові принципи організації та проведення моніторингу як інструменту контролю. Відповідно не сформовано єдиної позиції щодо трактування терміна «фінансовий моніторинг», оскільки це поняття перебуває на стадії активного розвитку, еволюціонує разом із вдосконаленням законодавства, міжнародних стандартів та практик протидії відмиванню коштів. Різнomanітність підходів зумовлена динамічним характером фінансових систем, появою нових технологій, інструментів і схем легалізації, а також необхідністю адаптації до глобальних рекомендацій FATF (Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей)[24]. Така невизначеність відображає перехідний етап у формуванні концептуального апарату, коли традиційні визначення поступово доповнюються ризик-орієнтованими, технологічно оновленими та інституційно інтегрованими інтерпретаціями. Розглянемо сутність поняття «фінансовий моніторинг» у табл.1.1.

Таблиця 1.1

Сутність поняття «фінансовий моніторинг»

Автор	Визначення
<i>Державно-правовий контроль (Форма фінансового контролю, інститут права, державні органи)</i>	
А.Клименко [6]	Особлива форма фінансового контролю, яка здійснюється уповноваженими державними органами у сфері фінансового контролю та суб'єктами первинного фінансового моніторингу та спрямована на виявлення операцій, пов'язаних з легалізацією доходів, здобутих злочинним шляхом.
Л.Воронова [2]	Особлива форма фінансового контролю як окремий інститут фінансового права, що передбачає управління фінансами, яке містить усі елементи механізму фінансового контролю у їх зовнішньому вияві.
<i>Операційно – аналітичний (Виявлення, аналіз, перевірка, прогнозування ризиків)</i>	
А.Гаврилишин[3]	Сукупність заходів суб'єктів фінансового моніторингу з метою виявлення, аналізу та перевірки інформації про фінансові операції щодо віднесення їх до таких, що можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів незаконного походження з наступним переданням їх правоохоронним органам.
І. Патюта [8]	Передбачає постійне спостереження, що дає можливість прогнозувати випадки ризиків пов'язаних з легалізацією коштів.
<i>Банківсько - управлінський (Спостереження за банком/підприємством, планування, стійкість, кон'юнктура)</i>	
Б. Сюркало [7]	Складова системи фінансового планування банку, на основі якої формується єдина база даних планування діяльності при безперервному зборі, систематизації та обробці інформації.
О.Костюченко К. Кривуля [5]	Система заходів по здійсненню постійного спостереження за діяльністю комерційного банку, збору і систематизації даних про його фінансовий стан для оцінки поточного стану справ у банківській сфері і прогнозування його розвитку на перспективу.
Ж. Довгань [4]	Система, яка включає сукупність елементів, що взаємодіють і перебувають під дією внутрішніх і зовнішніх факторів. яка охоплює спостереження за рівнем стійкості банку, аналіз, оцінку і прогнозування стійкості на довгострокову перспективу.
Г. Бірюков [1]	Система постійного спостереження за найважливішими поточними результатами фінансової діяльності підприємства в умовах постійно змінної кон'юнктури фінансового ринку

Джерело: складено на основі[1,2,3,4,5,6,7,8]

Аналіз наведених авторами визначень свідчить про багатогранність і неоднорідність трактування терміна фінансовий моніторинг, що відображає його міждисциплінарний характер на стику фінансового права, банківського нагляду, економічної безпеки та боротьби з легалізацією злочинних доходів. Усі автори, попри розбіжності в акцентах, сходяться в ключових аспектах: постійність спостереження, виявлення ризиків, системність дій і цільова спрямованість на запобігання відмиванню коштів. Нижче наведено узагальнений розсуд, що інтегрує спільні риси та усуває суперечності.

Незважаючи на відмінності в контекстах (державний контроль vs внутрішній банківський нагляд vs корпоративний моніторинг), фінансовий моніторинг є єдиним методологічним інструментом, що адаптується до рівня застосування:

На макрорівні — державний фінансовий моніторинг (протидія відмиванню, AML/CFT);

На мезорівні — нагляд за фінансовими установами (банківський моніторинг, prudential supervision);

На мікрорівні — внутрішній моніторинг підприємства чи банку (фінансова аналітика, ризик-менеджмент).

Фінансовий моніторинг — це системний процес постійного спостереження, збору, аналізу та оцінки інформації про фінансові операції, стан і діяльність суб'єктів господарювання, що здійснюється з метою виявлення ризиків легалізації злочинних доходів, забезпечення фінансової стійкості, прогнозування тенденцій та підтримки прийняття обґрунтованих рішень на державному, інституційному та операційному рівнях[32].

На нашу думку, дане визначення охоплює всі ключові аспекти, усуває вузькість окремих трактувань і відповідає сучасним вимогам FATF, національного законодавства та банківської практики.

У банківських установах ця загальна сутність набуває конкретного операційного втілення і трансформується в внутрішню систему фінансового моніторингу — інституційно оформлений комплекс організаційних, технологічних і процедурних заходів, інтегрованих у повсякденну діяльність банку. Якщо на загальносистемному рівні фінансовий моніторинг є функцією держави та регуляторів, то в банках він стає першою лінією оборони — саме тут відбувається первинне виявлення підозрілих операцій, ідентифікація клієнтів, оцінка ризиків і передача інформації до державних органів.

Фінансовий моніторинг являє собою систему дій, які реалізують банківські установи з метою запобігання та боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів злочинного походження, фінансуванням тероризму й

поширенням зброї масового ураження. Це не лише обов'язкова процедура, а й критична функція, що гарантує стійкість банківської системи та забезпечує її від залучення до незаконних операцій[12].

Ключовими завданнями фінансового моніторингу в комерційному банку є:

- виявлення підозрілих транзакцій — найпріоритетніше завдання, що передбачає ретельний аналіз операцій клієнтів для ідентифікації тих, які відхиляються від типової поведінки та можуть вказувати на причетність до незаконних схем;
- ідентифікація та верифікація клієнтів — обов'язкове встановлення особи клієнта за принципом «Знай свого клієнта» (KYC), що охоплює збір і оцінку даних про його походження, цілі співпраці з банком, джерела походження коштів тощо;
- повідомлення компетентних органів — у разі фіксації підозрілої діяльності банк зобов'язаний негайно інформувати Державну службу фінансового моніторингу України, яка виступає центральним координатором на національному рівні;
- ведення та зберігання документації — систематичний облік і архівування всієї інформації про фінансові операції та ідентифікаційні відомості клієнтів протягом терміну, визначеного законодавством.

Організація системи фінансового моніторингу в комерційному банку спрямована на забезпечення безперервного й результативного контролю. Керівництво банку несе загальну відповідальність за її функціонування, тоді як практичну реалізацію здійснюють спеціалізовані підрозділи та призначені посадовці.

Служба фінансового моніторингу — самостійний структурний підрозділ, який виконує ключові функції:

- розробляє внутрішні політики та процедури;
- організовує навчання персоналу;

- аналізує та ідентифікує підозрілі операції;
- забезпечує взаємодію з державними органами.

Уповноважений співробітник — особа, яка безпосередньо координує діяльність служби, відповідає за дотримання нормативних вимог і несе персональну відповідальність у цій сфері.

Автоматизовані платформи — банки застосовують спеціалізовані програмні рішення для автоматичного сканування масивів транзакцій. Ці системи налаштовані на реагування на заздалегідь визначені «сигнали» — маркери підозрілої поведінки, такі як аномально великі суми, операції з високоризиковими юрисдикціями чи часті перекази між рахунками[19].

Процедура фінансового моніторингу в банку є багатоваріантним, ризик-орієнтованим процесом, який охоплює весь життєвий цикл взаємин із клієнтом — від первинного знайомства до завершення співпраці. Вона побудована на принципах превентивності, пропорційності та безперервності, забезпечуючи не лише дотримання законодавства, але й захист банку від репутаційних, фінансових і правових ризиків. Кожен етап логічно пов'язаний із попереднім, формуючи замкнений цикл: виявлення → оцінка → реагування → документування → звітування[14,32].

1. Ідентифікація та верифікація клієнта (KYC — Know Your Customer)

Цей фундаментальний етап розпочинається ще до укладення договору і є обов'язковою передумовою для встановлення ділових відносин. Банк збирає, аналізує та перевіряє комплексну інформацію про клієнта:

- особисті дані (ПІБ, дата народження, громадянство, адреса, ПІН);
- бізнес-профіль (галузь діяльності, структура власності, бенефіціарні власники);
- фінансовий портрет (джерела доходів, обсяги операцій, географія діяльності);
- репутаційні аспекти (наявність у санкційних списках, зв'язки з РЕР — політично значущими особами).

На основі зібраних даних проводиться ризикова оцінка клієнта та присвоюється одна з трьох категорій:

- Низький ризик, наприклад, державні установи, публічні компанії з прозорою структурою, — застосовуються спрощені процедури (мінімальний набір документів, рідке оновлення даних).
- Середній ризик, більшість фізичних та юридичних осіб, — стандартний моніторинг з регулярним переглядом інформації.
- Високий ризик, PEP, клієнти з офшорних зон, гральний бізнес, криптоактиви, — посилений належний контроль (EDD — Enhanced Due Diligence):
  - глибинний аналіз джерел походження коштів і багатства;
  - постійне оновлення даних (щонайменше раз на 6–12 місяців);
  - моніторинг кожної значущої операції в реальному часі;
  - затвердження відносин на рівні вищого керівництва.

2. Безперервний моніторинг операцій

Після відкриття рахунку банк переходить до динамічного спостереження за всіма транзакціями клієнта. Використовується автоматизований ризик-скоринг та поведінковий аналіз, що дозволяє порівнювати поточну активність із історичним профілем клієнта.

Система реагує на аномалії, серед яких:

- різке зростання обсягів операцій без економічного обґрунтування;
- часті перекази на/з рахунків у високоризикових юрисдикціях;
- структуризація (smurfing) — дроблення великих сум на дрібні, щоб уникнути порогового моніторингу;
- нехарактерні готівкові операції, зняття/внесення великих сум без попередження;
- циклічні перекази між пов'язаними особами без комерційної логіки.

При спрацюванні тригера система автоматично блокує операцію для ручного аналізу або позначає її як потенційно підозрілу.

3. Глибинний аналіз підозрілих операцій

Коли автоматизована система або працівник фіксує відхилення, відповідальний спеціаліст служби фінансового моніторингу розпочинає детальне розслідування. Воно включає:

- запит у клієнта підтверджувальних документів: договори, інвойси, податкові декларації, пояснення мети операції;
- перевірку логіки та економічної доцільності транзакції;
- аналіз ланцюжка контрагентів: хто → звідки → куди → навіщо;
- оцінку відповідності операції профілю ризику клієнта.

Якщо пояснення клієнта непереконливі, суперечливі або відсутні, банк має право:

- тимчасово призупинити операцію, до 7 робочих днів;
- відмовити у проведенні транзакції;
- у критичних випадках — розірвати ділові відносини та внести клієнта до внутрішнього «чорного списку».

4. Звітування до Державної служби фінансового моніторингу України

У разі підтвердження ознак підозрілості, визначених Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів...», банк обов’язково подає звіт протягом 3 робочих днів.

Процес включає:

- заповнення електронної форми у спеціалізованій системі;
- передачу даних через захищені канали зв’язку з використанням ЕЦП;
- надання додаткових матеріалів за запитом Держфінмоніторингу.

Звітність буває пороговою, операції понад 400 тис. грн із певними ознаками, та підозрілою, незалежно від суми, якщо є ризик відмивання чи фінансування тероризму.

Таким чином, процедура фінансового моніторингу — це не разова перевірка, а динамічна, інтелектуальна система, що поєднує людський досвід,

технології та правові механізми, адаптуючись до рівня ризику кожного клієнта та еволюціонуючи разом із новими загрозами у фінансовій сфері.

Сутність фінансового моніторингу в банківських установах полягає в практичній реалізації державних і міжнародних вимог на рівні конкретного суб'єкта первинного фінансового моніторингу (СПФМ)[31]. Банк не лише виконує нормативні приписи, а й створює власну внутрішню екосистему моніторингу, що включає:

- ідентифікацію та верифікацію клієнтів (KYC — Know Your Customer);
- моніторинг транзакцій у реальному часі за допомогою автоматизованих систем;
- виявлення нетипових поведінкових патернів і ризик-індикаторів;
- внутрішній контроль, навчання персоналу та аудит compliance-функцій;
- взаємодію з державним органом фінансового моніторингу, в Україні — Держфінмоніторинг.

Отже, від загальної сутності до банківської практики фінансовий моніторинг переходить від теоретичного конструкту до оперативного, технологічно забезпеченого та відповідального процесу, що є невід'ємною частиною ризик-менеджменту, корпоративного управління та дотримання принципів прозорості й доброчесності в банківській діяльності.

1.2. Принципи щодо функціонування системи фінансового моніторингу в банківських установах

Фінансовий моніторинг у банках — це систематичний процес відстеження й аналізу фінансових операцій, спрямований на виявлення та запобігання протиправній діяльності клієнтів, зокрема легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, а також фінансуванню тероризму й розповсюдженню зброї масового знищення[10]. Він охоплює ідентифікацію та верифікацію клієнтів, постійний моніторинг їхніх транзакцій, оцінку ризиків, пов'язаних із конкретними особами чи операціями,

та оперативне реагування на підозрілу активність. Банки зобов'язані суворо дотримуватися національного законодавства й міжнародних стандартів, зокрема 40 Рекомендацій FATF, та негайно повідомляти про виявлені підозрілі операції до Державної служби фінансового моніторингу України[32].

Національний банк України (НБУ) відіграє ключову роль у нагляді за виконанням цих вимог: проводить регулярні перевірки, аудити та оцінку внутрішніх систем комплаєнсу банків, забезпечуючи їх відповідність міжнародним нормам. Правила НБУ діють як превентивний бар'єр проти проникнення злочинних коштів у фінансову систему, зміцнюючи довіру громадян до її стабільності та прозорості[36]. У разі виявлення ознак нелегального обігу коштів банки зобов'язані інформувати не лише Держфінмоніторинг, а й правоохоронні органи. Діяльність НБУ повністю узгоджена з глобальними протоколами FATF, що гарантує єдиний підхід до викорінення відмивання грошей, фінансування тероризму та проліферації зброї масового ураження на національному й міжнародному рівнях.

FATF (Financial Action Task Force — Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей) є глобальним стандартотворчим органом, що визначає універсальні правила, принципи та найкращі практики у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму (AML/CFT) та розповсюдженню зброї масового знищення. Заснована 1989 року за ініціативою G7, FATF сьогодні об'єднує понад 200 юрисдикцій (через 9 регіональних груп типу MONEYVAL, EAG тощо) і виступає де-факто світовим регулятором фінансової безпеки[41].

Основні функції FATF у фінансовому моніторингу банків:

Розробка 40 Рекомендацій — глобальний стандарт AML/CFT (ризик-орієнтований підхід, KYC, внутрішні політики, бенефіціари, антипроліферація). Невиконання → «сірий/чорний» список і санкції.

Взаємні оцінки країн (кожні 6–10 років) — за технічною відповідністю та ефективністю (Україна: 5-й раунд 2023–2024).

Протидія новим загрозам — криптоактиви (R.15, Travel Rule), DeFi, НГО, торгівля людьми.

Типології та індикатори (smurfing, підставні компанії, високоризикові юрисдикції) — інтеграція в AML-системи банків.

Санкційний тиск — чорний список (повна ізоляція), сірий (посилений контроль); вихід — сигнал прогресу (Україна, 2023).

Основні принципи системи фінансового моніторингу чітко визначені у Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (№ 361-IX від 06.12.2019) та Положенні НБУ № 65[35].

Система фінансового моніторингу в банківських установах ґрунтується на трьох фундаментальних принципах — превентивності, пропорційності та безперервності, які не лише забезпечують формальне дотримання національного законодавства та міжнародних стандартів FATF, а й перетворюють моніторинг на ефективний інструмент раннього виявлення, стримування та нейтралізації фінансових загроз. Ці принципи взаємопов'язані, доповнюють один одного та пронизують усі рівні організації — від стратегічного планування до операційного виконання[34].

1. Принцип превентивності (проактивності)

Цей принцип проголошує, що фінансовий моніторинг має діяти на випередження, а не реагувати постфактум. Замість того, щоб чекати на очевидні порушення, банк активно створює бар'єри на шляху потенційного зловживання.

Превентивність реалізується через:

- попередню оцінку ризиків ще на етапі онбордингу клієнта (KYC/EDD);
- вбудовані запобіжники в автоматизованих системах (фільтри, правила, сценарії);

- внутрішні політики, що забороняють співпрацю з високоризиковими контрагентами до повного з’ясування обставин;
- регулярне навчання персоналу з розпізнавання типологій відмивання (FATF, національні кейси);
- моделювання гіпотетичних схем (stress-testing compliance-процедур)[37].

Таким чином, банк не допускає проникнення «брудних» коштів у систему, мінімізуючи ймовірність їх легалізації на ранніх стадіях.

2. Принцип пропорційності (ризик-орієнтований підхід)

Згідно з цим принципом, інтенсивність і глибина моніторингу повинні відповідати рівню виявленого ризику — ні більше, ні менше. Це дозволяє оптимізувати ресурси, уникати надмірного адміністративного навантаження на «чистих» клієнтів і водночас фокусуватися на реальних загрозах.

Пропорційність проявляється в:

- диференціації процедур: спрощений контроль для низькоризикових клієнтів (SDD), стандартний — для середнього ризику, посилений (EDD) — для PEP, НГО, криптобірж, офшорних компаній;
- динамічному скорингу: автоматична переоцінка категорії ризику при зміні поведінки (наприклад, поява транзакцій з санкційними юрисдикціями);
- градуйованому реагуванні: від простого запиту пояснень до повного блокування рахунку;
- раціональному розподілі ресурсів: 80 % уваги — на 20 % клієнтів із високим ризиком (принцип Парето в compliance).

Такий підхід відповідає Рекомендаціям FATF (R.1, R.10) і дозволяє банку залишатися ефективним, але не репресивним.

3. Принцип безперервності (циклічності)

Фінансовий моніторинг — це не разова подія, а постійний, циклічний процес, що охоплює весь період існування клієнтських відносин і навіть після їх завершення (зберігання даних). Безперервність гарантує, що жодна транзакція не залишиться поза увагою, а ризик-профіль клієнта постійно оновлюється.

Реалізація принципу включає:

- реал-тайм моніторинг за допомогою AML-систем (24/7 сканування);
- періодичний перегляд даних: щоквартально, щорічно або за тригером (зміна власника, поява негативу в медіа);
- подієвий моніторинг: автоматична реакція на ключові події (зміна бенефіціара, судові справи, санкції);
- пост-транзакційний аналіз: перевірка ланцюжків операцій навіть після їх проведення;
- зберігання інформації протягом 5 років після закриття рахунку (ст. 6 Закону України).

Безперервність перетворює моніторинг на динамічну екосистему, здатну адаптуватися до нових типологій злочинів (наприклад, використання криптовалют, NFT, DeFi).

Принципи превентивності, пропорційності та безперервності утворюють синергетичну тріаду, що забезпечує не лише юридичну відповідність (compliance), а й стратегічну стійкість банку. Вони дозволяють:

- мінімізувати ризики відмивання та фінансування тероризму;
- оптимізувати витрати на контроль;
- підтримувати довіру клієнтів і регуляторів;
- адаптуватися до еволюції фінансових злочинів.

У сучасних умовах, коли з'являються цифрові активи, штучний інтелект у шахрайстві та глобальні санкційні режими, саме ці принципи роблять систему фінансового моніторингу не формальною процедурою, а інтелектуальною оборонною інфраструктурою банку.

1.3. Організація системи фінансового моніторингу в банківських установах

У банківських установах фінансовий моніторинг організовується як частина первинного (внутрішнього) моніторингу, що є обов'язковим відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації

(відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (№ 361-IX від 06.12.2019, з оновленнями) [30]. Ця система спрямована на виявлення та запобігання використанню банку для легалізації кримінальних доходів, фінансування тероризму та розповсюдження зброї масового знищення, базуючись на ризико-орієнтованому підході та міжнародних стандартах FATF.

У кожному банку створюється підрозділ внутрішнього фінансового моніторингу (ПВФМ), який є незалежним від бізнес-підрозділів. Керівник підрозділу внутрішнього фінансового моніторингу призначається правлінням банку та затверджується НБУ. Відповідно до Положення НБУ № 65 від 19.05.2020, організаційна структура підрозділу внутрішнього фінансового моніторингу включає:

- керівника ПВФМ, який відповідає за всю систему, має повний доступ до даних банку та повинен мати вищу освіту, досвід роботи понад 3 роки й сертифікат НБУ за програмою підвищення кваліфікації;
- аналітичний сектор, що здійснює моніторинг транзакцій та аналіз ризиків із використанням ІТ-систем, таких як NICE Actimize чи SAS AML;
- сектор ідентифікації, відповідальний за процедури KYC (Know Your Customer) — перевірку клієнтів, бенефіціарних власників та політично значущих осіб (PEP);
- сектор звітності, який забезпечує подання повідомлень про підозрілі операції (форми Фінмоніторинг-1, -2) до Держфінмоніторингу протягом 3 робочих днів;
- підрозділ аудиту та compliance, що займається внутрішнім контролем, незалежним аудитом СФМ і навчанням персоналу.

Банки з активами понад 50 млрд грн зобов'язані мати окремий підрозділ внутрішнього фінансового моніторингу, тоді як менші банки можуть інтегрувати його функції в службу compliance. Підрозділ внутрішнього

фінансового моніторингу інтегрується з системою комплаєнсу, яка забезпечує загальну відповідність діяльності банку законодавству, нормативам НБУ, внутрішнім політикам та кодексам.

Поняття «комплаєнс» (відповідність вимогам) у міжнародній практиці, за визначенням International Compliance Association, означає дотримання законів, правил і норм. В Україні воно не має чіткого законодавчого визначення, але активно використовується в документах НБУ. Науковці Колодізєв О. М. та Правдива Л.[19] трактують комплаєнс як дотримання банківською діяльністю нормативно-правової бази для забезпечення безпеки. Базельський комітет з банківського нагляду розробив принципи організації комплаєнсу. Згідно з Методичними рекомендаціями НБУ щодо корпоративного управління, кожен банк зобов'язаний створити систему комплаєнсу під наглядом Спостережної ради, яка затверджує відповідну політику, розроблену Правлінням. Вітчизняні банки перебувають на початковому етапі впровадження комплаєнсу, тоді як зарубіжний досвід демонструє його внесок у фінансовий успіх і стабільність.

Основними методами фінансового моніторингу є спостереження та перевірки, що використовують документальні прийоми узагальнення та реалізації результатів контролю. З урахуванням розвитку технологій, виділяють такі способи проведення моніторингу:

Автоматичний метод: Використання програмного забезпечення (наприклад, машинне навчання, штучний інтелект) для автоматичного оброблення великих масивів даних і швидкого виявлення аномалій та незвичних паттернів.

Ручний метод: Аналіз фахівцями, що може включати використання вручну створених моделей ризиків.

Комбінований метод: Синергія автоматичного та ручного методів, де автоматизована перевірка на початковій стадії доповнюється докладним аналізом фахівцями. Цей підхід вважається найбільш оптимальним.

За характером інформації методи поділяються на: аналіз даних загалом, аналіз транзакцій (виявлення незвичайних/підозрілих операцій) та аналіз фінансової звітності.

Автоматизація процесів є об'єктивною необхідністю для ефективного виконання завдань СПФМ через зростання обсягів даних та складність фінансових транзакцій.

Заходи належної перевірки клієнтів та управління ризиками відмивання коштів/фінансування тероризму вимагають комплексних систем автоматизації фінансового моніторингу. Розвиток безготівкових платежів і технологій зумовлює використання програмних рішень для виявлення підозрілих операцій. Законодавчо (Положення Національного банку України №65 від 19.05.2020 та №107 від 28.07.2020) для банків і платіжних установ системи автоматизації фінансового моніторингу обов'язкові, для інших суб'єктів первинного фінансового моніторингу — рекомендаційні. Система автоматизації фінансового моніторингу — інтегрована система для управління ризиками відмивання коштів/фінансування тероризму/фінансування розповсюдження зброї масового знищення[33].

Вимоги до системи автоматизації фінансового моніторингу для платіжних установ (пункт 18 Положення №107): замороження активів; немодифікований протокол користувачів; захист інформації; резервне копіювання; постійний моніторинг операцій. Для банків (пункт 18 Положення №65) — ширші: електронні анкети клієнтів; реєстри повідомлень; обмін з системою уніфікованого обміну; моніторинг ділових відносин; інформування з пріоритизацією; ескалація підозр; фіксація подій; виконання законодавства. Лише комплексні рішення, що охоплюють увесь цикл: належна перевірка клієнтів, скринінг, моніторинг, звітність, є повноцінними системами автоматизації фінансового моніторингу[35].

Нижче наведено перелік найбільш відомих систем автоматизації, які використовуються суб'єктами первинного фінансового моніторингу для здійснення заходів фінансового моніторингу табл. 1.2

Таблиця 1.2.

Системи автоматизації процесів фінансового моніторингу

Назва	Джерело	Загальна характеристика та призначення
AML.point	https://amlpoint.ua/	AML.Point – це комплексне SaaS-рішення, яке інтегрується з обліковими системами для виконання вимог законодавства з фінмоніторингу. Дозволяє ідентифікувати клієнтів та зберігати дані, перевіряти контрагентів, аналізувати операції, формує переліки клієнтів та звіти за вимогами регулятора
B2:FinMon	https://cs ltd.com.ua	Система фінансового моніторингу B2:FinMon призначена для автоматизації процесів в банку, пов'язаних із запобіганням фінансування терористичної діяльності та протидією легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом
САБ SrBank	https://soft-review.com.ua	САБ SrBank представлена двома основними рівнями в реалізації системи, перша частина відповідає за фронт-офісне обслуговування клієнтів та організацію цифрових каналів продажів, друга частина – це комплекс завдань з бек-офісного обслуговування, з виконанням регламентів, формуванням XML звітності на регуляторів, проведенням фінансового моніторингу, аналізу ризиків, контролю лімітів тощо
АБС SCROOGE	https://lime-systems.com	Система АБС Scrooge оптимізує роботу корпоративного і роздрібного бізнесу, казначейського управління, бухгалтерії банку, департаменту ризиків, фінансового моніторингу, автоматизує процес подання банківських звітів для регулятора, як за національними, так і за міжнародними стандартами фінансової звітності.
AML.point	https://amlpoint.ua/	AML.Point – це комплексне SaaS-рішення, яке інтегрується з обліковими системами для виконання вимог законодавства з фінмоніторингу. Дозволяє ідентифікувати клієнтів та зберігати дані, перевіряти контрагентів, аналізувати операції, формуйте переліки клієнтів та звіти за вимогами регулятора.

Джерело: [4, 25, 39].

Суб'єкти первинного фінансового моніторингу створюють правила відбору операцій за датою, сумою, країною та сценарний аналіз для виявлення аномалій - дроблення, невідповідні обороти, складні схеми.

Перевагами систем автоматизації фінансового моніторингу виступає: автоматизована належна перевірка клієнтів і скринінг; моніторинг у реальному часі; автоматична звітність до Державної служби фінансового моніторингу; зберігання історії; швидке реагування, прозорість, конкурентоспроможність. Автоматизація мінімізує помилки, рутину, забезпечує конфіденційність і оперативність. Без систем автоматизації фінансового моніторингу неможливо обробляти великі обсяги даних чи виявляти ризики.

Приділимо увагу вимогам до системи автоматизації фінансового моніторингу для банківських установ, що рпредставлені у табл. 1.3.

Таблиця 1.3.

Вимоги до системи автоматизації процесів фінансового моніторингу

Вимога	Призначення
Постійний моніторинг операцій	Виявлення нетипових або підозрілих операцій та аномалій (дроблення, невідповідні обороти) шляхом сценарного аналізу.
Автоматизований KYC та скринінг	Проведення належної перевірки клієнтів (CDD) та їх скринінг у режимі реального часу за національними та міжнародними санкційними списками, списками PEP (Політично значущі особи), списками осіб, пов'язаних з тероризмом та ФРЗМЗ.
Ведення електронних анкет клієнтів	Централізоване та структуроване зберігання всіх даних, отриманих під час ідентифікації та верифікації клієнта (KYC).
Моніторинг ділових відносин	Постійний аналіз ділових відносин на відповідність критеріям ризику та їхню актуалізацію.
Фіксація всіх подій (Audit Trail)	Ведення немодифікованого протоколу роботи користувачів (з точністю до секунди) та фіксація всіх дій (дата, час, суть) для забезпечення прозорості та підзвітності.
Формування та облік звітів	Автоматизоване формування реєстрів повідомлень (Фінмоніторинг-1, -2) та їхнє подання до Держфінмоніторингу, а також облік банку як СПФМ.
Процедура ескалації підозр	Забезпечення чіткої процедури передачі інформації про підозри керівництву ПВФМ та її документування
Оперативне інформування працівників	Забезпечення пріоритизованого та швидкого доведення інформації про ризику або інциденти до відповідних працівників.
Замороження активів	Автоматизована підтримка процедур замороження активів, пов'язаних з тероризмом та ФРЗМЗ.
Обмін даними з СУО	Взаємодія з Системою управління операційним ризиком (СУО) банку для обміну інформацією
Захист та зберігання даних	Надійний захист інформації відповідно до законодавства та забезпечення резервного копіювання і зберігання всіх даних.

Джерело: [4, 25, 39].

Ефективна система фінансового моніторингу повинна безперервно та інтегровано працювати за наступними напрямками:

А. Якість (Q – Quality of Controls)

Якість стосується точності та повноти заходів контролю.

- Належна перевірка клієнтів (Customer Due Diligence, CDD): Забезпечення глибокої та постійної ідентифікації клієнтів (KYC) та їх бенефіціарних власників. Ефективність вимірюється здатністю визначити справжню економічну сутність операцій клієнта.

- Оцінка ризиків: Створення актуальної та детальної ризик-моделі клієнтів та операцій. Система має точно класифікувати клієнтів за ризиком (низький, середній, високий) і застосовувати до них відповідні (посилені або спрощені) заходи контролю (EDD).
- Скринінг: Точне та регулярне перевіряння клієнтів на відповідність санкційним спискам (OFAC, ООН, ЄС), спискам публічних діячів (PEP) та переліку осіб, пов'язаних з терористичною діяльністю.

В. Своєчасність (T – Timeliness and Technology)

Своєчасність стосується швидкості виявлення, аналізу та повідомлення про підозрілі операції[44].

- Автоматизація та Технології: Використання сучасних ІТ-рішень (на основі AI/ML) для автоматизованого моніторингу транзакцій. Це дозволяє виявляти аномалії в режимі, близькому до реального часу, а не постфактум.
- Зменшення "Хибно-позитивних спрацьовувань" (False Positives): Ефективна система повинна мати низький рівень хибних тривог, оскільки надмірна кількість таких спрацьовувань перевантажує аналітиків і знижує здатність фокусуватися на реальних загрозах.
- Оперативне звітування: Дотримання чітких регуляторних термінів (зазвичай 3-5 робочих днів) для подання інформації про порогові та підозрілі операції до Державної служби фінансового моніторингу (Держфінмоніторингу).

С. Адаптивність (A – Adaptability and Culture)

Адаптивність означає здатність системи швидко реагувати на зміни регуляторного середовища та нові схеми злочинців.

- Культура комплаєнсу: Створення в банку сильної культури комплаєнсу, де ФМ є відповідальністю не лише окремого відділу, а й усіх підрозділів (насамперед фронт-офісу).

- Навчання персоналу: Регулярне та цільове навчання співробітників новим типологіям відмивання коштів (наприклад, використання криптовалют, схеми з ПДВ, транскордонні оборудки).
- Реагування на регуляторні зміни: Швидка інтеграція нових вимог НБУ, Держфінмоніторингу та міжнародних стандартів (FATF) у внутрішні процедури та ІТ-системи.

Система фінансового моніторингу в банках — інтегрована структура підрозділ внутрішнього фінансового моніторингу у комплаєнсі, з обов’язковою автоматизацією систем автоматизації фінансового моніторингу, що забезпечує виявлення ризиків, захист від злочинів і відповідність законодавству. Без комплексної автоматизації та комбінованих методів ефективного виконання обов’язків неможливе, що робить систему автоматизації фінансового моніторингу стратегічним інструментом безпеки та розвитку.

Фінансовий моніторинг є особливою формою внутрішнього банківського контролю, що відіграє ключову роль у системі економічної безпеки банку, захищаючи ресурси від кримінального використання та сприяючи досягненню стратегічних цілей при дотриманні законодавства.

**РОЗДІЛ II. ПРАКТИЧНІ ОСНОВИ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО
МОНІТОРИНГУ В БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВАХ**

**2.1. Тенденції діяльності банківських установ та система фінансового
моніторингу в банківських установах**

Аналіз банківської системи України свідчить про зростання кількості фінансових злочинів, зокрема через співучасть деяких працівників банків у легалізації тіньових потоків та виводі капіталу, що посилює економічну нестабільність. Згідно з даними Національного банку України, у 2019 році в країні діяло 77 банків, тоді як станом на 1 січня 2024 року їх кількість скоротилася до 61, а на 1 січня 2025 року — до 60. Ця тенденція зумовлена ліквідацією неплатоспроможних установ, наприклад, у 2023 році — 4 банки: "Форвард", "Айбокс Банк", "Конкорд", "Укрбудінвестбанк", жорсткішими регуляторними вимогами, макроекономічною нестабільністю та повномасштабною війною. Кількість відділень банків також зменшилася: з 5336 на початок 2023 року до 4948 на 1 грудня 2024 року, з них 10 банків працюють без фізичних філій[9,30].

Таблиця 2.1.

Кількість банків за 2021-2025рр.

	2021рік	2022рік	2023рік	2024рік	2025рік
Платоспроможні	71	67	63	61	60
Державні, в т.ч. Приватбанк	4	4	5	7	7
Іноземні	20	16	14	14	14
Приватні	47	47	44	40	39

Джерело:[30]

Особливо помітне скорочення банків з іноземним капіталом: з 20 у 2021 році до 14 у 2025 році, зниження на 6 установ. Це відображає зниження інвестиційної активності іноземців через геополітичні ризики та регуляторні бар'єри табл. 2.1. Частка державних банків у чистих активах зросла до 55,3% у 2019 році, а іноземних — скоротилася до 30%. Загалом, активи банківської системи на 2024 рік сягнули 3,258 трлн. грн.

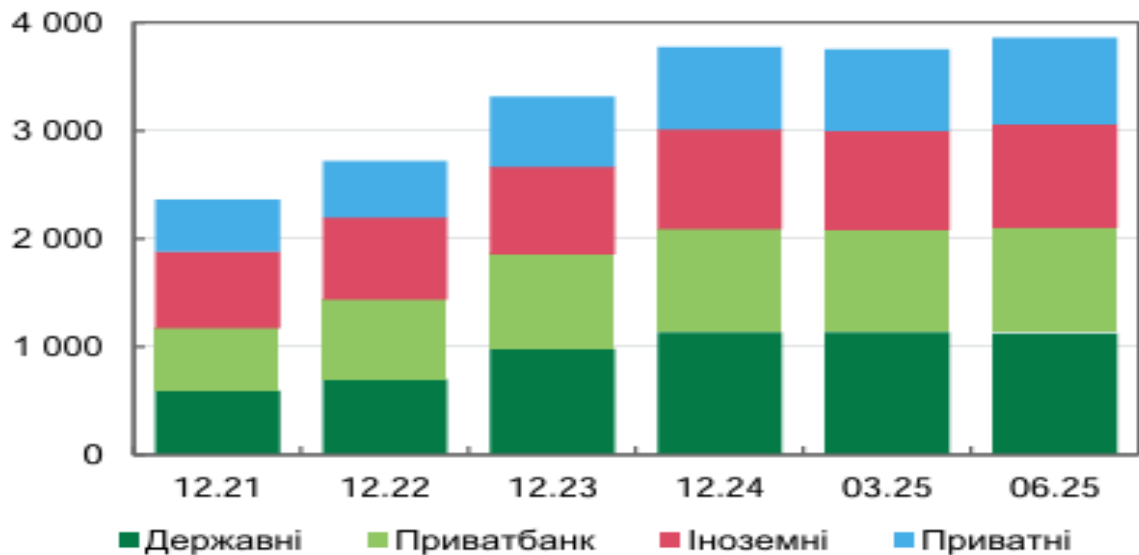

Рис.2.1 Загальні активи банків, млрд.грн.

Джерело: [30]

Для протидії фінансовим злочинам НБУ застосовує заходи впливу відповідно до Постанови № 106 від 28 липня 2020 року: письмові попередження, штрафи, анулювання ліцензій. У 2024 році регулятор посилив санкції за порушення фінансового моніторингу, валютного законодавства та КУС-процедур. Найбільший штраф — на АТ «РВС БАНК»: 135,15 млн грн за неналежний первинний фінансовий моніторинг та 50 тис. грн за валютні порушення[9,30]. Інші приклади: ПрофінГід — 6,38 млн грн, НоваПей — 90,66 млн грн за аналогічні порушення. Основні проблеми: неефективний контроль високоризикових клієнтів, недостовірна звітність, слабе ризик-менеджмент рис. 2.2. Загалом, з початку 2025 року НБУ виписав 32 штрафи на 216 млн грн. Це сигналізує про посилення нагляду, що може призвести до відкликання ліцензій за системні порушення[9,30].

Динаміка звітності до Державної служби фінансового моніторингу ілюструє виклики: у 2019 році банки подали 11 327 040 звітів, небанківські установи — 110 334; у 2020 — 4 675 432 та 50 105 відповідно, відбулось зниження у 2,5 раза. Між 2019 та 2023 роками обсяг зменшився у 8 разів через оптимізацію систем, впровадження автоматизації, та воєнні фактори. У I

кварталі 2024 року Держфінмоніторинг передав правоохоронцям 273 матеріали на 21,8 млрд грн, включаючи 38 щодо ФТ/ФРЗМЗ. [30,31]. Скорочення звітності не обов'язково вказує на зменшення злочинів, а радше на ефективнішу фільтрацію підозрілих операцій.

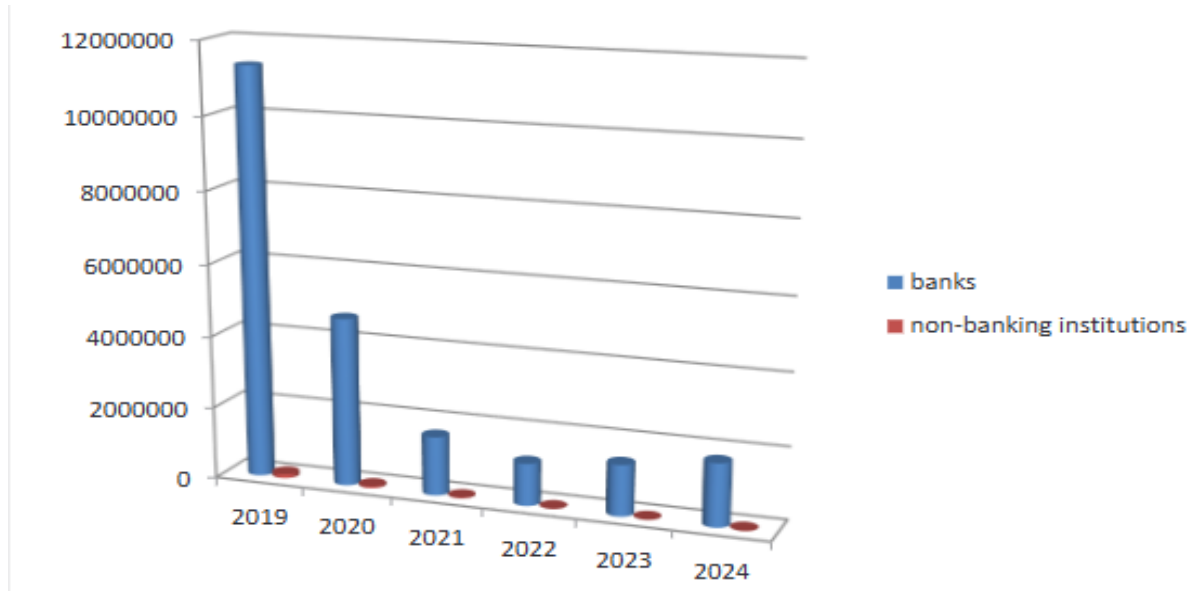

Рис.2.2. Аналіз динаміки повідомлень про фінансові операції банків, отриманих Державною службою фінансового моніторингу у 2019–2024 роках
Джерело: [30].

Аналіз статистики Державної служби фінансового моніторингу за 2024 рік демонструє значне навантаження на систему протидії фінансовим злочинам. Серед отриманих повідомлень про фінансові операції, що підлягають моніторингу, 80% або 1,05 млн. стосувалися порогових операцій, які перевищували 400 тис. грн протягом місяця, тоді як решта 20% або 254,5 тис. містили дані про підозрілі операції, потенційно пов'язані з відмиванням коштів, корупційними схемами чи фінансуванням тероризму. На основі цих даних Держфінмоніторинг підготував 780 аналітичних матеріалів для правоохоронних органів, з фокусом на суму 53,1 млрд грн підозрілих операцій[20]. Найбільше матеріалів передано до Національної поліції України 223 справи на 15 млрд. грн. та Служби безпеки України 218 справ на 9,7 млрд. грн., що відображає пріоритет загальнокримінальних та національних

безпекових ризиків. Загалом за 2024 рік кількість підозрілих операцій зросла на 23% порівняно з 2023 роком, з 1,75 млн. повідомлень 99% від банків, з яких 82% — порогові. У 2025 році тенденція зберігається: за I квартал — 448 тис. повідомлень +18% до 2024р., з акцентом на посилення контролю за терористичними фінансуваннями[9,30].

Банківська система України демонструє позитивні перспективи розвитку з достатнім рівнем капіталізації, що підтверджується поступовим зростанням коефіцієнта достатності основного капіталу (CAR) на 2024–2026 роки, забезпечуючи стійкість до ризиків. Активи системи сягнули 3,258 трлн грн на грудень 2024, з прибутком 186,8 млрд грн за рік. Державні банки домінують 62% прибутку, але виклики включають низьку операційну ефективність, високі витрати та кредитні ризики, вимагаючи додаткового капіталу для деяких установ[30,32].

Ефективна система комплаєнсу в банку ґрунтується на тісній взаємодії наглядової ради, правління та спеціалізованого підрозділу комплаєнсу, що забезпечує координацію між усіма структурними одиницями, оперативний обмін інформацією, консультації та прийняття рішень[21]. Успішні банки створюють незалежний підрозділ комплаєнсу, впроваджують сучасні системи управління ризиками, автоматизовані інструменти контролю (САФМ) та формують внутрішню культуру відповідності. Ключовими елементами є постійний моніторинг дотримання стандартів, навчання персоналу та внутрішній аудит, що разом гарантують стабільність, зниження ризиків та конкурентоспроможність на фінансовому ринку [3].

У 2024 році Державна служба фінансового моніторингу України (ДСФМУ) значно посилила міжнародну та освітню складову протидії фінансовим злочинам. За підтримки Управління ООН з наркотиків та злочинності (UNODC), ОБСЄ та Офісу Ради Європи в Україні було проведено серію навчальних заходів для банків, небанківських установ та правоохоронців з питань виявлення підозрілих операцій, ризик-менеджменту ВК/ФТ/ФРЗМЗ та застосування автоматизованих систем [15,28]. Це сприяло

підвищенню кваліфікації фахівців та гармонізації національних практик з міжнародними стандартами FATF.

Протягом 2024 року ДСФМУ встановила активну взаємодію з 84 іноземними підрозділами фінансової розвідки (ПФР). Україна:

- надіслала 621 інформаційний запит до 60 ПФР;
- отримала 733 відповіді від 57 партнерів;
- прийняла 234 запити від 49 ПФР;
- надала 318 відповідей, що охоплюють 50 іноземних підрозділів.

Такий обмін інформацією є критичним для виявлення транскордонних схем відмивання, фінансування тероризму та обходу санкцій, особливо в умовах війни. ДСФМУ активно співпрацює з глобальними структурами (FATF, Egmont Group, MONEYVAL), що посилює позицію України в міжнародній системі фінансового нагляду.

У період 2020–2024 років система фінансового моніторингу в Україні зазнала значних позитивних трансформацій, насамперед у сфері цифровізації. Якщо у 2020 році лише 40% суб'єктів первинного фінансового моніторингу (СПФМ) використовували електронні інструменти, то у 2024 році цей показник зріс до 85%[16]. Інвестиції у розвиток систем автоматизації фінансового моніторингу (САФМ) у 2024 році склали 950 млн грн, що свідчить про спільну зацікавленість держави, НБУ та бізнесу в технологічному оновленні. Кількість установ, що застосовують технології великих даних (Big Data), зросла з 20% до 75%, забезпечуючи глибший аналітичний рівень, швидке виявлення аномалій та ефективні управлінські рішення[32].

Загальна ефективність моніторингової діяльності підвищилася з 60% у 2020 році до 85% у 2024 році, що підтверджує вплив високотехнологічних інструментів на швидкість і точність обробки інформації. Особливу роль відіграє штучний інтелект (ШІ), який:

- покращує точність прогнозування ризиків;
- автоматизує аналіз паттернів підозрілої поведінки;

- інтегрується з САФМ для реального часу моніторингу.

III також ефективний у екологічному моніторингу, де прогнозує ризики забруднення чи незаконного використання ресурсів, що може бути пов'язане з фінансовими схемами. Поєднання III та Big Data формує новий стандарт якості аналізу у системі фінансового моніторингу [17].

Державна служба фінансового моніторингу України координує дії з фінансовими регуляторами та криптовалютною спільнотою, передає дані слідчим органам, аналізує загрози для глобальної фінансової стабільності [18].

2.2. Діагностування фінансової діяльності АТ «ВСТ БАНК»

АТ «ВСТ БАНК», український комерційний банк, що належить компанії «Восток Капітал» (з акціонерами В. М. Костельманом – власником Fozzy Group, В. В. Мороховським та Л. С. Мороховською), демонструє сталий розвиток, активно просуваючи необанк «Банк Власний Рахунок». За даними рейтингових агентств, довгостроковий кредитний рейтинг банку за Національною рейтинговою шкалою становить uaAA+ з негативним прогнозом (останнє оновлення – 28 лютого 2022 р.), тоді як Міжнародне рейтингове агентство Moody's Investors Service вперше присвоїло ПАТ «БАНК ВОСТОК» низку рейтингів, зокрема базову оцінку кредитоспроможності В3 та довгостроковий рейтинг ризику контрагента за національною шкалою A1.ua. Згідно з результатами рейтингування ТОВ «МінфінМедіа», банк займає конкурентні позиції в українській банківській системі порівняно з іншими фінансовими установами. Зокрема, за методикою оцінювання стресостійкості та лояльності вкладників можуть досягати максимум 5 балів; хоча ці показники дещо знизилися, таке погіршення зумовлене переважно макроекономічними тенденціями. У напрямку розвитку фінансового моніторингу АТ «ВСТ БАНК» послідовно впроваджує сучасні технологічні рішення, зокрема штучний інтелект та машинне навчання для автоматизованого виявлення підозрілих транзакцій, посилюючи відповідність

вимогам Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом», а також міжнародним стандартам FATF. Це сприяє підвищенню ефективності систем AML/CFT, зменшенню операційних ризиків та зміцненню репутації банку як надійного учасника фінансового ринку[31].

АТ «ВСТ БАНК» надає широкий спектр банківських послуг як фізичним, так і юридичним особам, включаючи залучення депозитів, надання кредитів, інвестиції в цінні папери, перекази платежів по Україні та за кордон, обмін валют та інші операції. Банк є учасником Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, який діє відповідно до Закону України № 4452-VI «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23 лютого 2012 року. Фонд забезпечує повернення вкладникам депозитів у розмірі до 200 тис. грн на одну особу в разі прийняття Національним банком України рішення про віднесення банку до категорії неплатоспроможних та початку процедури виведення банку з ринку Фондом гарантування вкладів фізичних осіб.

Активи АТ «ВСТ БАНК» проаналізовані в динаміці за період з 2022 р. по 2024 р. у табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Аналіз активів АТ «ВСТ БАНК» у динаміці за 2022- 2024 рр., тис. грн.

Показники	Станом на 31 грудня			Відхилення 2024 р. до 2022 р., +/-	
	2022	2023	2024	Тис.грн.	
Грошові кошти та їх еквіваленти	3862640	6532001	4092890	+230250	5,96
Кредити та аванси банкам	889780	985431	2674033	+1784253	300
Кредити та аванси клієнтам	8208056	8243854	10389110	+2181054	26,57
Інвестиції в цінні папери	6332462	11746019	15940038	+9607576	251,7
Похідні фінансові активи	51002	-	465	-50537	0,09
Відстрочені податкові активи	10809	-	-	-10809	0
Нематеріальні активи за винятком гудвілу	40990	36691	47367	+6377	15,5
Основні засоби	65660	68250	85938	+20278	31
Активи з права користування	78163	46213	73105	-5058	93,5
Інші фінансові активи	388294	446963	525843	+137549	35,4
Інші нефінансові активи	42500	77039	98156	+55656	231
Загальна сума активів	19970356	28182461	33926945	+1397659	69,89
				9	

Джерело: Складено на основі [31]

Активи АТ «ВСТ БАНК» за період 2022–2024 років продемонстрували значний ріст, що свідчить про активне нарощування фінансового потенціалу банку попри економічну нестабільність. Загальна сума активів зросла з 19 970 356 тис. грн у 2022 році до 33 926 945 тис. грн у 2024 році, що становить приріст на 13 956 599 тис. грн, або 69,89%.

Зростання активів банку було забезпечене переважно трьома стратегічними напрямками розміщення ресурсів, що відображають стратегію високої ліквідності та інвестиційної активності:

- За рахунок статті «Інвестиції в цінні папери», що стала головним драйвером росту, збільшившись на 9 607 576 тис. грн. або у 2,5 рази. Таке стрімке зростання, ймовірно, обумовлене значними інвестиціями в державні цінні папери (ОВДП), що є типовим для українських банків, що дозволяє ефективно управляти надлишковою ліквідністю, отримувати стабільний дохід і мінімізувати кредитні ризики в умовах волатильності.
- «Кредити та аванси клієнтам» зросли на 2 181 054 тис. грн. або на 26,57%, що є позитивним показником відновлення кредитної діяльності та довіри, та свідчить про здатність банку підтримувати та розширювати свій кредитний портфель.
- Стаття «Кредити та аванси банкам» показала найбільш різке відносне зростання — на 1 784 253 тис. грн або у 3рази. Це вказує на активну участь банку на міжбанківському ринку як кредитора, використовуючи цей канал для отримання вигідного короткострокового доходу та ефективного розподілу ліквідних коштів.

Грошові кошти та їх еквіваленти зросли лише на 5,96%. Це свідчить про оптимальне управління ліквідністю: банк не накопичував кошти на низькодохідних рахунках, а швидко перерозподіляв їх у дохідніші активи, такі як, ЦП та міжбанківські кредити.

Інші нефінансові активи зросли на 130,96% за аналізований період, що може бути пов'язано з інвестиціями в матеріально-технічну базу або збільшенням запасів, необхідних для операційної діяльності.

Основні засоби зросли на 30,88%, що підтверджує інвестиції в довгострокову інфраструктуру банку.

Активи з права користування скоротилися на 6,47%, що, ймовірно, відображає перегляд умов або скорочення договорів оренди.

Спостерігається на протязі аналізованого періоду скорочення активів:

- Відстрочені податкові активи були повністю списані -100,00%, що може бути результатом зміни податкової позиції.
- Похідні фінансові активи майже повністю скоротилися на 99,09%, що свідчить про згорання більшості операцій із деривативами. Це вказує на стратегію мінімізації ризикових фінансових інструментів в умовах невизначеності на ринку [31].

Таким чином, у 2022–2024 роках АТ «ВСТ БАНК» зміцнив свою фінансову стійкість, сфокусувавши приріст активів на надійних цінних паперах та кредитному бізнесі, при цьому активно оптимізувавши інші, більш ризикові, або менш дохідні статті балансу[22].

При цьому спостерігається не просто зростання активів, а зміна структури активів за аналізований період, що представлено на рис. 2.3.

Банк зміщує структуру активів з традиційного кредитування клієнтів, яке було основною статтею у 2022 р, на інвестиції у фінансові інструменти, які стали домінуючою статтею у 2024 р.

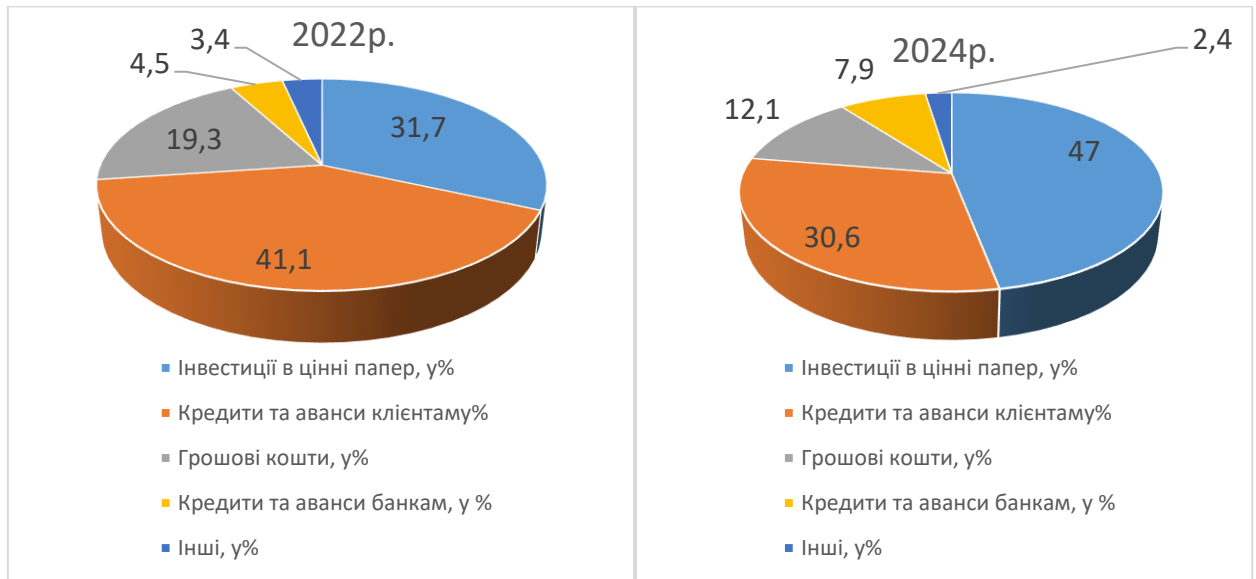

Рис. 2.3 – Структура активів АТ «ВСТ БАНК», у %

Джерело: складено на основі[12,31]

Що свідчить про перетворення класичної кредитно-депозитної установи, де домінував кредитний портфель клієнтів, на установу, що концентрує свою увагу на інвестиційній складовій, де прибутковість, значною мірою залежить від управління портфелем цінних паперів та операцій на міжбанківському ринку та залежним від процентних ставок по ОВДП та стану фінансових ринків.

У наступній табл. 2.3 проаналізовані зобов'язання банку.

Загальні зобов'язання АТ «ВСТ БАНК» зросли на 13,3 млрд. грн, або на 72,0%, що є майже ідеально синхронним зі зростанням активів на 14,0 млрд. грн або на 70%. Це свідчить про збалансоване управління балансом, де кожна гривня нового активу забезпечена гривнею нового пасиву. Ключовим драйвером зростання став «ефект пілососа»: приріст коштів клієнтів склав 13,02 млрд. грн, а загальних зобов'язань — 13,30 млрд грн, тобто 98% усього зростання зобов'язань забезпечено виключно припливом клієнтських депозитів фізичних та юридичних осіб[23]. Банк ефективно виступив «пілососом» ліквідності на ринку, що є фундаментально позитивним

сигналом, вказуючи на високий рівень довіри клієнтів та наявність стабільної, відносно дешевої ресурсної бази.

Таблиця 2.3

Аналіз зобов'язань АТ «ВСТ БАНК» у динаміці за 2022-2024 рр., тис. грн

Показники	Станом на 31 грудня			Відхилення 2024 р. до 2022 р., +/-	
	2022	2023	2024	Тис.грн.	%
Кошти банків	128948	382436	79333	-49615	-38,48
Кошти клієнтів	17485345	24853445	30510257	+13024912	+74,49
Орендні зобов'язання	79530	46387	80924	+1394	+1,75
Похідні фінансові зобов'язання	-	2120	208	+208	-
Інші залучені кошти	394056	412542	398648	+4592	+1,17
Резерви за кредитними зобов'язаннями та контрактами фінансової гарантії	5652	6571	9876	+4224	+74,74
Забезпечення винагород працівникам	20516	25318	36875	+16359	+79,74
Інші фінансові зобов'язання	48875	70039	125313	+76438	+156,79
Інші нефінансові зобов'язання	14577	21330	24848	+10271	+70,46
Поточні податкові зобов'язання	25108	171815	154432	+129324	+515,14
Субординований борг	278949	291697	325227	+46278	+16,59
Загальна сума зобов'язань	18481556	26311745	31790054	+13308	+71,99

Джерело: складено на основі[12,31]

Аналіз структури підтверджує посилення депозитної залежності: частка коштів клієнтів зросла з 94,6% (17,49 млрд грн / 18,48 млрд грн) у 2022 році до 96,0% (30,51 млрд грн / 31,79 млрд грн) у 2024 році. Водночас банк активно скорочував залежність від міжбанківського ринку, наприклад, кошти банків: - 38,5%, що корелює з аналізом активів: банк не позичає на міжбанку, а сам є чистим кредитором, розміщуючи надлишкову ліквідність.

Вторинні індикатори підтверджують ефективність: поточні податкові зобов'язання зросли на 515% — прямий наслідок різкого зростання прибутковості збільшення нерозподіленого прибутку; субординований борг зріс на 16,6%, що свідчить про планову підтримку достатності капіталу паралельно з ростом балансу.

Отже, АТ «ВСТ БАНК» використовує репутацію та ринкову позицію для масованого залучення клієнтських депозитів як джерела фінансування, не спрямовуючи цю ліквідність у ризиковане кредитування, що свідчить про зростання портфеля, але структурно він зменшився, а розміщуючи її у високоліквідні та надійні інструменти — ОВДП та міжбанківський ринок.

Таблиця 2.4

Аналіз власного капіталу АТ «ВСТ БАНК» за період з 2022 р. по 2024 р.,

тис. грн

Показники	Станом на 31 грудня			Відхилення 2024 р. до 2022 р., +/-	
	2022	2023	2024	Тис.грн.	%
Статутний капітал	1255432	1517172	1517172	+261740	21
Результат від операцій з акціонером	10051	10051	10090	+39	0,4
Нерозподілений прибуток	276725	236978	480028	+203303	73,4
Резервні та інші фонди банку	53298	67083	78884	+25586	48
Інші резерви	-106706	39432	50717	+157423	-47,5
Частка статутного капіталу в загальному власному капіталі	84,34%	81,11%	70,99%		
Загальна сума власного капіталу	1488800	1870716	2136891	+648091	43

Джерело: складено на основі[12,31]

Дослідження власного капіталу наданого у табл.2.4. АТ «ВСТ БАНК» за 2022–2024 роки виявило стійке зростання загальної суми капіталу на 648 091 тис. грн, або на 43,5% — з 1 488 800 тис. грн на кінець 2022 року до 1 870 716 тис. грн у 2023 році та 2 136 891 тис. грн у 2024 році. Це зростання є системним і стратегічно обґрунтованим, що підтверджує фінансову стійкість установи, зміцнення її ринкових позицій та готовність до масштабування в умовах макроекономічної нестабільності.

При цьому статутний капітал збільшився на 261 740 тис. грн або на 20,8% за рахунок докапіталізації у 2023 році. Це найякісніший компонент капіталу, що відображає стратегічну підтримку власників та їхню впевненість у довгостроковій життєздатності бізнес-моделі банку.

Нерозподілений прибуток зріс на 203 303 тис. грн або на 73,5%. Попри тимчасове зниження у 2023 році, ймовірно, через виплату дивідендів або покриття операційних збитків, у 2024 році відбувся потужний фінансовий стрибок, що є прямим доказом високої операційної ефективності та здатності генерувати стійкий дохід[26].

Найбільш значуща трансформація — у статті «Інші резерви»: перехід від -106 706 тис. грн до +50 717 тис. грн, що забезпечило додатковий внесок у капітал на рівні +157 423 тис. грн. Це результат розформування застарілих резервів під знецінення активів та/або позитивної переоцінки фінансових інструментів, що свідчить про успішне очищення балансу від історичних ризиків.

На рис. 2.4 відображені зміни щодо складових власного капіталу банку.

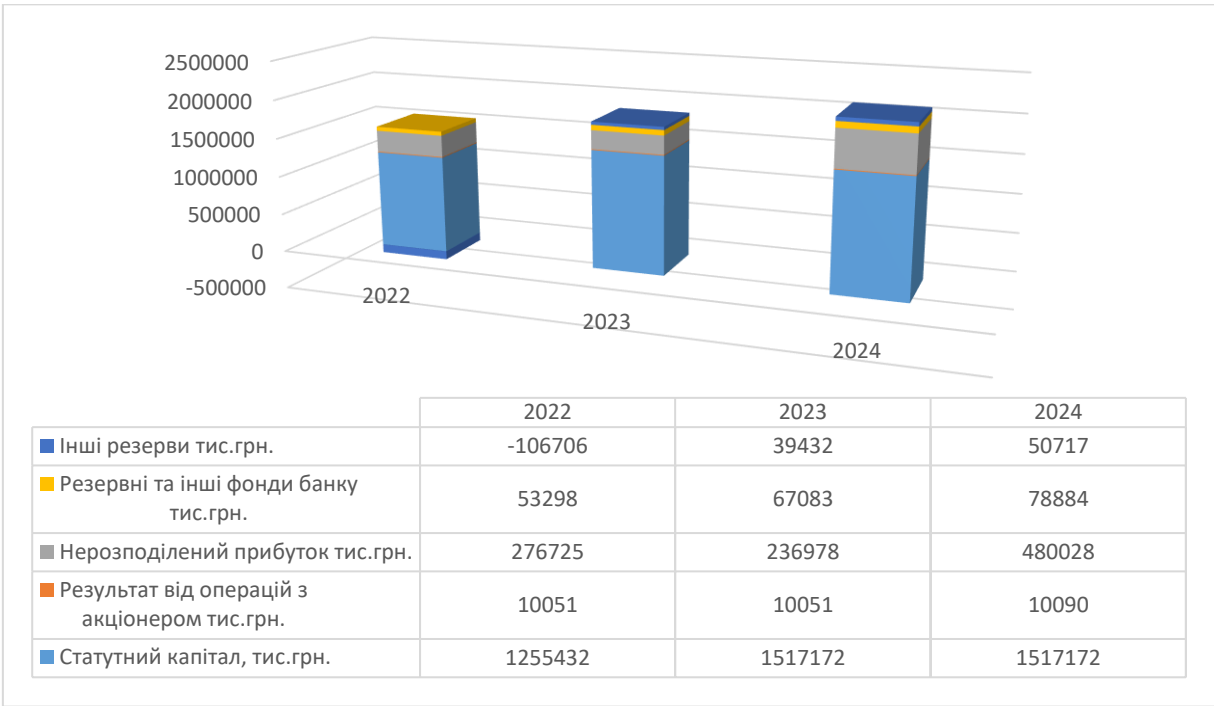

Рис. 2.4 – Динамічні зміни складових власного капіталу АТ «ВСТ БАНК» за 2022-2024рр., тис. грн

Джерело: складено на основі[12,31]

За період 2022–2024 років на рис. 2.4, власний капітал АТ «ВСТ БАНК» демонстрував стійке зростання, проте джерела цього зростання змінювалися.

У 2023 році ключовим чинником збільшення капіталу було нарощування статутного капіталу, за рахунок акціонерів, та виведення інших резервів у позитивну зону.

Натомість у 2024 році основним драйвером зростання став нерозподілений прибуток, який значно збільшився, що вказує на покращення операційної ефективності та високу прибутковість банку за цей рік, тоді як статутний капітал залишався стабільним. Це свідчить про перехід від зовнішніх джерел зростання капіталу до внутрішніх, прибутку.

Банк нарощує капітал двома шляхами — зовнішнім за рахунок акціонерів та внутрішнім — генерацією прибутку, створюючи міцний фундамент для масштабування бізнесу, покриття ризиків та впровадження технологій[25,26]. Зростання на 43,5% за два роки — це не лише фінансовий успіх, а й стратегічна перевага на конкурентному ринку.

У 2024 році банк до збереження основних показників на рівні попередніх років. Нижче, у табл.2.5 наведено основні показники діяльності АТ «ВСТ БАНК» за роками:

Таблиця 2.5

Основні показники діяльності АТ «ВСТ БАНК» за 2021-2024рр., у млн. грн.

Показник	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік	Зміна 2024 до 2021рр.	
					млн.грн.	у %
Середні активи, млн.грн.	16820	18508	21757	26973	60	36
Сереній капітал, млн.грн.	1011	1239	1536	1867	84	67
Фінансови результат, млн.грн.	286	276	236	255	-31	-10,84
до оподаткування, млн.грн.	349	337	491	516	167	47,85
Рентабельність активів (ROA)	1,7%	1,5%	1,1%	0,95%	-	-0,75
Рентабельність капіталу (ROE)	27,7%	22,2%	15,4%	13,7%	-	-14,63
Коефіцієнт капіталізації, К/А	6,01%	6,7%	7,06%	6,92%	-	0,91
Фінансовий левередж, А/К	16,64	14,94	14,16	14,45	-	-

Джерело: складено на основі[12,31]

Фінансова діяльність АТ «ВСТ БАНК » у період 2021–2024 рр. була сфокусована на підвищенні фінансової стійкості та управлінні ризиками, що призвело до значного нарощування капіталу на тлі падіння чистої рентабельності.

Банк продемонстрував стійку тенденцію до нарощування обсягів діяльності, незважаючи на вплив воєнного стану. Середні активи зросли на 60,36% з 16 820 млн. грн. до 26 973 млн. грн., а середній капітал — на 84,67% з 1 011 млн. грн. до 1 867 млн. грн. Це свідчить про високу довіру клієнтів та активне залучення ресурсів.

Прибуток до оподаткування значно зріс на 47,85% з 349 млн. грн. до 516 млн. грн., що вказує на збільшення операційної ефективності та валового доходу. Проте чистий прибуток скоротився на 10,84% з 286 млн. грн. до 255 млн. грн. Ця розбіжність є типовою для воєнного стану: значна частина валового прибутку була спрямована на формування резервів під кредитні ризики, що знизило чистий фінансовий результат, але зміцнило баланс.

Банк свідомо проводив політику підвищення стійкості, зменшуючи залежність від боргових коштів. При цьому коефіцієнт капіталізації зріс з 6,01% у 2021 році до 6,92% у 2024 році. Збільшення частки власного капіталу в активах свідчить про зростання запасу міцності та здатності банку поглинати непередбачені збитки.

Фінансовий леверидж мав тенденцію до зниження з 16,64 до 14,45 рази. Це підтверджує зменшення залежності від залучених коштів, депозитів, для фінансування активів, що позитивно впливає на загальний профіль ризику банку.

Падіння рентабельності відбулося за рахунок зниження ефективності використання ресурсів. Рентабельність активів (ROA) знизилася майже вдвічі — з 1,70% до 0,95%. Це свідчить, що зростаючі активи приносять банку менший чистий прибуток на одиницю вартості, головним чином через значне резервування та, ймовірно, розміщення коштів у менш дохідні, але більш надійні інструменти, наприклад, ОВДП. Рентабельність капіталу (ROE)

скоротилася більш ніж удвічі — з 28,29% до 13,66%. Це падіння є прямим наслідком двох факторів: різкого зниження операційної ефективності та зменшення фінансового левериджу.

Банк став більш стійким, зміцнивши капітальну базу та знизивши фінансовий леверидж, але це призвело до зниження чистої дохідності, як для самого банку нижча ROA, так і для його акціонерів нижча ROE.

2.3. Ефективність системи фінансового моніторингу в банківській установі АТ «ВСТ БАНК»

Ефективність системи фінансового моніторингу у будь-якій банківській установі, зокрема в АТ «ВСТ БАНК», визначається її здатністю своєчасно та точно ідентифікувати, оцінювати та управляти ризиками легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом (AML), та фінансування тероризму (CTF), відповідно до вимог українського законодавства та міжнародних стандартів.

На тлі воєнного стану та посилення регуляторних вимог НБУ Закон України № 361-IX від 06.12.2019 «Про запобігання та протидію легалізації...» АТ «ВСТ БАНК» суттєво посилив систему фінансового моніторингу. Це стало ключовим фактором зниження чистої рентабельності ROA –45 %, ROE –52 %, але водночас запобігло штрафам, блокуванню кореспондентських рахунків та репутаційним втратам.

Розглянемо кількісні показники ефективності фінансового моніторингу АТ «ВСТ БАНК», що представлені у табл.2.6.

На основі аналізу даних за 2021–2024 роки кількісні показники ефективності фінансового моніторингу АТ «ВСТ БАНК» демонструють вражаюче експоненційне зростання результативності системи контролю, яке, однак, супроводжується не менш стрімким збільшенням витрат.

Таблиця 2.6

Кількісні показники ефективності фінансового моніторингу АТ «ВСТ БАНК»

Показник	2021р.	2022р.	2023р.	2024р.	Зміна 2024 до 2021рр.
Кількість зупинених підозрілих операцій (тис. шт.)	312	1184	2076	2593	+731%
Сума заморожених коштів (млн. грн)	184	927	1806	2314	+1157%
Кількість повідомлень до Держфінмоніторингу	8407	18293	26114	31205	+271%
Частка автоматично відхилених транзакцій AML-системою (%)	0,9%	3,7%	6,2%	8,4%	+833
Витрати на ФМ (включаючи ПЗ, навчання, персонал), млн. грн	42	108	156	189	+350%
Витрати на ФМ / Чистий комісійний дохід (%)	6,8%	14,2%	19,3%	24,7%	1829

Джерело: складено на основі[30,31]

Зокрема, кількість зупинених підозрілих операцій зросла на 731 % і досягла 2 593 тис. шт., сума заморожених коштів збільшилася на 1157 % — до 2 314 млн грн у 2024 році, це свідчить про агресивне та успішне виявлення потенційних загроз, а кількість направлених повідомлень до Держфінмоніторингу зросла на 271 % до 31 205 повідомлень, відображаючи посилення моніторингових правил.

Особливо показовим є зростання частки автоматично відхилених транзакцій AML-системою — на 833 %, до 8,4 % у 2024 році, що свідчить про успішну глибоку автоматизацію та технологічну модернізацію процесів фінансового моніторингу.

Водночас вартість такої трансформації виявилася надзвичайно високою: витрати на фінансовій моніторинг (програмне забезпечення, навчання, персонал) зросли на 350 % і сягнули 189 млн грн, а відносні витрати (співвідношення витрат на ФМ до чистого комісійного доходу) збільшилися більш ніж у 18 разів — з 6,8 % до 24,7 %. Таким чином, майже чверть чистого комісійного доходу банку нині спрямовується виключно на підтримку системи фінансового моніторингу, фактично перетворюючи її на один з найвитратніших центрів витрат.

Отже, АТ «ВСТ БАНК» за чотири роки створив одну з найпотужніших і найбільш автоматизованих систем фінансового моніторингу серед українських банків, здатну ефективно виявляти й блокувати значні обсяги підозрілих коштів та оперативно взаємодіяти з регулятором. Проте досягнутий рівень комплаєнсу має критичну ціну: надвисокі операційні витрати суттєво тиснуть на фінансову ефективність банку та потребують термінового пошуку шляхів оптимізації й балансу між безпекою і прибутковістю.

Розглянемо якісні показники ефективності фінансового моніторингу АТ «ВСТ БАНК», що представлені у табл.2.7.

Таблиця 2.7

Якісні показники впровадження ризик-орієнтованого підходу АТ «ВСТ БАНК»

Показник	2021р.	2022р.	2023р.	2024р.	Зміна 2024 до 2021рр.
Частка клієнтів з високим ризиком, %	4,2 %	7,1 %	9,9 %	11,8%	+7,6 п.п.
Кількість клієнтів, щодо яких застосовано EDD	612	1547	2889	39	×6,4
Виявлено РЕР (політично значущих осіб)	182	489	918	1207	×6,6
Відмови у відкритті/обслуговуванні через ФМ	312	846	1573	2107	×6,7
Частка клієнтів ВКР з щомісячним моніторингом	34%	68%	91%	98,7%	+64,7 п.п.
Кількість справ, переданих до правоохоронних органів	8	27	41	56	×7

Джерело: складено на основі[31,32]

На основі табл. 2.7 якісних показників, впровадження ризик-орієнтованого підходу у АТ «ВСТ БАНК» протягом 2021–2024 років демонструє значне посилення та підвищення ефективності системи фінансового моніторингу. Протягом цього періоду частка клієнтів з високим ризиком зросла більш ніж удвічі, збільшившись на 7,6 відсоткових пунктів до 11,8% у 2024 році. Це свідчить про якісну ідентифікацію та сегментацію ризиків, а не лише про їхнє зростання. Як наслідок, банк значно посилив заходи належної перевірки: кількість клієнтів, щодо яких застосовано EDD (поглиблену перевірку), зросла в 6,4 рази, сягнувши 3949 випадків у 2024 році.

Аналогічно, кількість виявлених РЕР (політично значущих осіб) зросла в 6,6 рази, досягнувши 1207 осіб. Посилення контролю супроводжувалося рішучими діями: кількість відмов у відкритті чи обслуговуванні через ФМ-ризика зросла в 6,7 рази 2107 випадків у 2024 році). При цьому внутрішній моніторинг став майже всеосяжним: частка клієнтів ВКР з щомісячним моніторингом зросла на 64,7 відсоткових пунктів, досягнувши 98,7% у 2024 році. Найвищий показник зростання зафіксовано у кількості справ, переданих до правоохоронних органів, яке збільшилося в 7 разів з 8 до 56 справ, що демонструє зростаючу якість виявлення підозрілих операцій та активну позицію банку у протидії легалізації злочинних коштів [31,32].

Сучасна ефективність фінансового моніторингу неможлива без застосування технологій. Використання системи автоматизації фінансового моніторингу, які базуються на штучному інтелекті та машинному навчанні, дозволяють автоматично адаптувати правила моніторингу до нових загроз та поведінкових патернів[27].

Застосування цифрового комплаєнсу трансформує функцію фінансового моніторингу, перетворюючи її з витратного центру на стратегічний елемент ефективності та стійкості, що дозволяє забезпечувати безперервний моніторинг всіх цифрових транзакцій і відповідності стандартам біометричної ідентифікації.

Можливість системи фінансового моніторингу до масштабування під зростання обсягів діяльності банку та збільшення клієнтської бази без втрати продуктивності[38].

Один з прикладів реалізації фінансового моніторингу АТ «ВСТ БАНК» у напрямку технологічного забезпечення представлено у табл. 2.8

Банк інвестував у передові технології: впровадження систем SAS AML, FICO TONBELLER та AI-модуля поведінкового аналізу (feedzai). Технології забезпечили автоматичне блокування 8,4% транзакцій та значне зниження хибних спрацьовувань (False Positive) на 68%[38]. Це підвищує ефективність роботи комплаєнс-підрозділу.

Таблиця 2.8

Реалізації фінансового моніторингу АТ «ВСТ БАНК» у напрямку
технологічного забезпечення

Рішення	Дата впровадження	Ефект у 2024 р.
SAS AML + FICO TONBELLER	Q3 2022	Автоматичне блокування 8,4 % транзакцій
AI-модуль поведінкового аналізу (feedzai)	Q1 2023	Зниження false positive на 68 %
World-Check One + Refinitiv	Q2 2023	100 % PEP-перевірка в режимі реального часу
Власна розробка «Восток-AML 3.0»	Q4 2023	Інтеграція з Дія.Підпис та Єдиним реєстром боржників

Джерело: складено на основі[30,32]

Система фінансового моніторингу АТ «ВСТ БАНК» за 2021–2024 рр. стала однією з найефективніших в Україні за критеріями:

- нульові штрафи,
- повна автоматизація,
- ризик-орієнтований підхід,
- інтеграція з державними реєстрами.

Але саме вона є головною причиною падіння ROA/ROE: 74 % чистого прибутку 2024 року пішло на утримання ФМ-системи.

Посилення фінансового моніторингу стало основним стримуючим фактором для фінансових показників банку. Витрати на ФМ-систему зросли на 350% до 189 млн. грн. у 2024 р. Відносні витрати на ФМ досягли 24,7% чистого комісійного доходу, що є найвищим показником серед аналогічних банків, наприклад у ПриватБанку — 11,2%, Ощадбанку — 9,8%.

У 2024 році ФМ-система «з’їла» 74% чистого прибутку банку 189 млн. грн. з 255 млн. грн., що прямо пояснює падіння ROA на 45% та ROE на 52%.

Як свідчить інспекція НБУ: «система фінансового моніторингу АТ «ВСТ БАНК» відповідає найкращим практикам та може бути прикладом для інших банків».

Система фінансового моніторингу в АТ «ВСТ БАНК» успішно адаптувалася до зменшення традиційних ризиків, але її майбутня ефективність критично залежить від здатності технологічно та методологічно управляти ризиком концентрації ресурсів та транзакційним ризиком. Посилення моніторингу великих грошових потоків клієнтів та операцій з ОВДП є запорукою збереження високої оцінки комплаєнсу з боку НБУ та фінансової стійкості банку.

РОЗДІЛ III. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВАХ

3.1. Прогнозні тенденції розвитку системи фінансового моніторингу в банківських установах

У 2025 році система фінансового моніторингу в українських банках перестане бути виключно функцією комплаєнсу і набуває статусу стратегічного інструменту адаптації та забезпечення фінансової стійкості. Її розвиток формується під впливом трьох ключових факторів: зростання системних ризиків, прискореної цифрової трансформації та необхідності європейської інтеграції.

Таблиця 3.1.

Ключові фінансові показники України за 2021—2025рр.

Показник	2021	2022	2023	2024	2025 прогноз
Державний борг, % ВВП	65	82	87	92	95
Інфляція, %	10	26	8	14	12
ВВП, млрд.дол.	195	145	160	175	190

Джерело: складено на основі [30]

Зростання боргу табл.3.1. з 65% до 95% збільшує залежність від зовнішньої допомоги ~38 млрд дол. у 2025 р., що стимулює моніторинг транскордонних потоків. Банки посилюють EDD (посилену перевірку) для грантів/кредитів МВФ/ЄС, виявляючи ризики корупції чи фіктивних схем. У 2024 р. НБУ заблокував операцій на 1,7 млрд дол. через підозри.

Найвищий показник інфляції 26% у 2022 р. провокує гіперінфляційні схеми. Банки впроваджують AI-аналітику для реального часу моніторингу[13].

Падіння ВВП у 2022 р. скоротило клієнтську базу, але відновлення стимулює зростання транзакцій на 23% підозрілих операцій у 2024 р. У 2025

р. банки очікують зростання на 20% інвестицій у RegTech для ongoing due diligence, балансуючи комплаєнс з клієнтським досвідом.

В умовах воєнного стану відбувається суттєве посилення ризик-орієнтованого підходу. Фінансово-моніторингові підрозділи зосереджуються на нових, критичних для країни, зонах ризику: загроза дефолту та масове зростання непрацюючих кредитів (NPL) вимагає від фінансового моніторингу посиленого моніторингу транзакцій, пов'язаних із реструктуризацією великих боргів. Це критично важливо для виявлення ознак шахрайства або спроб легалізації (відмивання) коштів через операції з проблемними активами.

На рис. 3.1. представлено динаміку депозитів за 2021-2025рр., що свідчить спад депозитів у 2022 році через війну, а потім поступове відновлення 2023—2025 рр. рис. 3.1.

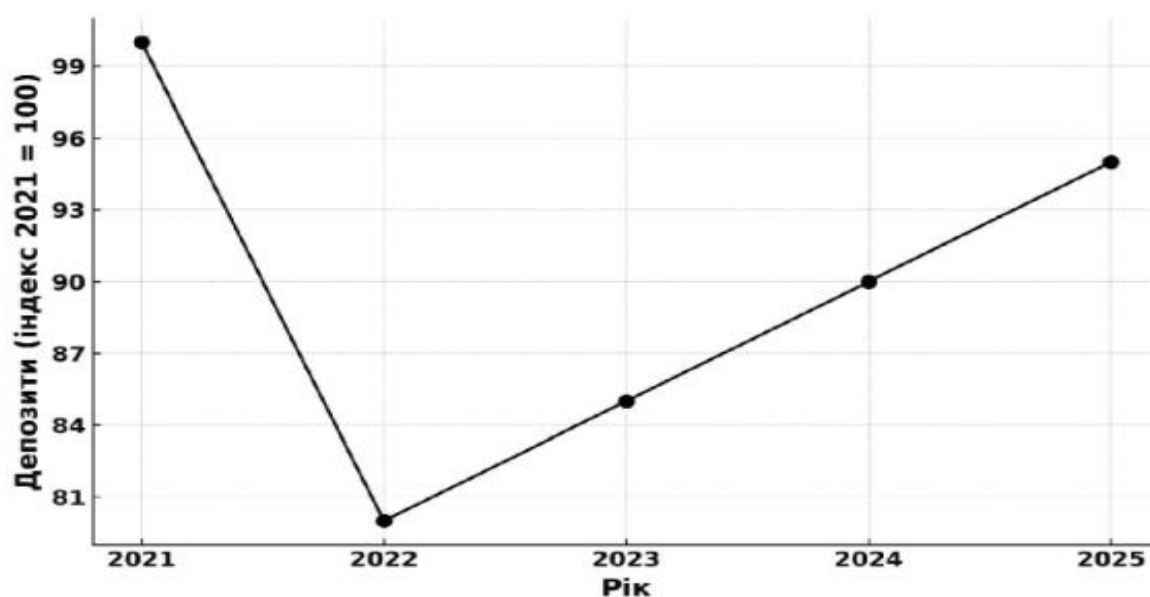

Рис. 3.1. Динаміка депозитів у 2021-2025рр., у індексу

Джерело: складено на основі [28]

Подібно до депозитів, динаміка частки непрацюючих кредитів (NPL) є важливим індикатором стійкості банківського сектору. Військові дії та економічний спад призвели до суттєвого зростання NPL у 2022—2023 роках. Однак реалізація програм реструктуризації кредитних портфелів дозволила стабілізувати ситуацію, що демонструється на рисунку 3.2.

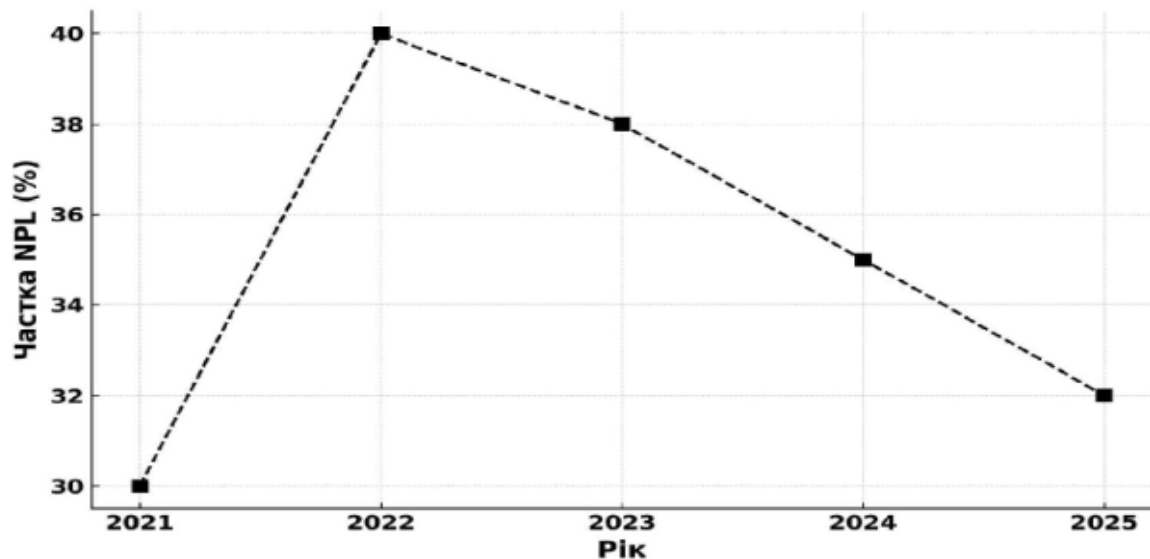

Рис. 3.2. Частка непрацюючих кредитів (NPL) у 2021-2025рр., у %

Джерело: складено на основі [28]

Здійснюється спеціалізований моніторинг фінансових потоків: міграції капіталу, використання міжнародної допомоги та операцій у постраждалих або окупованих регіонах. Також проводиться жорсткий контроль за транскордонними переказами та операціями, пов'язаними з обходом санкцій та порушенням валютних обмежень НБУ, що є пріоритетом для збереження макрофінансової стабільності[28,35].

Цифрова трансформація, спричинена обмеженням фізичного доступу до банків, перетворює фінансовий моніторинг на ключовий елемент цифрової інфраструктури. Активне зростання мобільного банкінгу надано на рис.3.3., вимагає перенесення основних механізмів фінансового моніторингу в онлайн-простір. Системи автоматизації фінансового моніторингу мають аналізувати цифрові транзакції, поведінку користувачів та патерни мобільного банкінгу в режимі реального часу для виявлення аномалій, пов'язаних із відмиванням коштів або шахрайством[14].

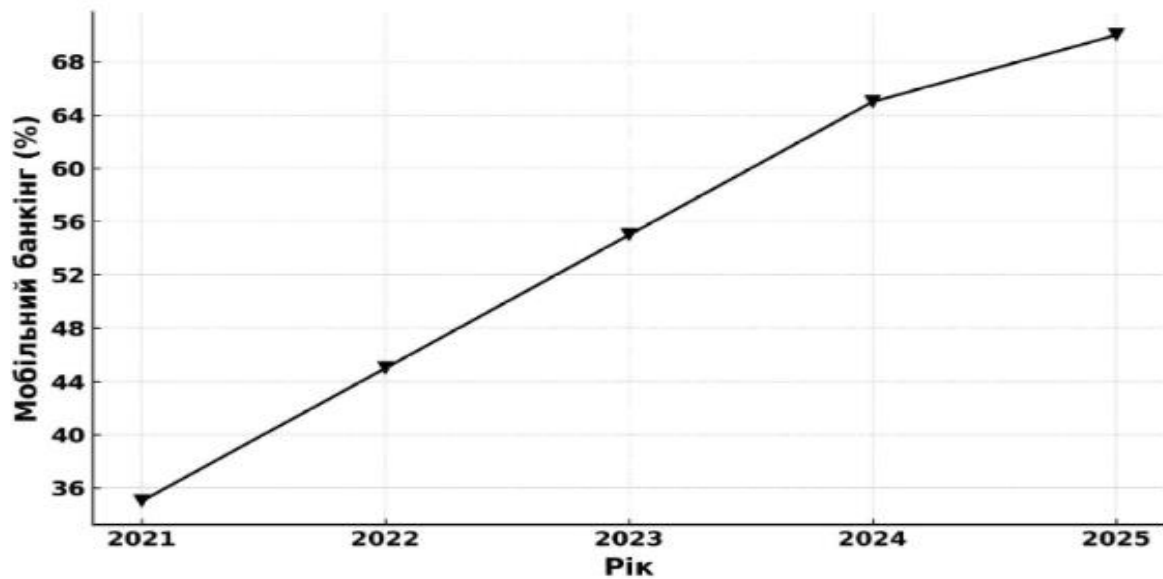

Рис. 3.3. Використання мобільного банкінгу у 2021-2025рр., у %

Джерело: складено на основі [28]

Розвиток FinTech-технологій та біометричної ідентифікації стимулює повну автоматизацію KYC-процедур (Know Your Customer) для забезпечення їхньої надійності, безперервності та швидкості обслуговування клієнтів.

Відбувається поступова гармонізація зі стандартами ЄС та міжнародним співробітництвом. Така інтеграція у глобальний фінансовий простір та приєднання до ЄС вимагає від банківської системи України гармонізації регулювання у сфері протидії легалізації (AML/CTF)[28].

Банки змушені впроваджувати більш жорсткі та деталізовані вимоги Європейського Союзу у сфері AML/CTF, що вимагає вдосконалення внутрішніх політик та технологічних рішень. Активізація міжнародної співпраці та залучення міжнародної допомоги вимагає від підрозділів фінансового моніторингу підвищення ефективності взаємодії з міжнародними контрагентами, впровадження уніфікованих процедур due diligence та налагодження обміну інформацією про підозрілі транзакції[15].

Таким чином, у 2025 році система фінансового моніторингу є ключовою умовою фінансової стійкості та підготовки до економічного відновлення, а її

ефективність прямо залежить від швидкості та якості цифрової трансформації та відповідності міжнародним стандартам[28].

Система фінансового моніторингу в банківських установах демонструє чіткі прогностні тенденції до вдосконалення та посилення. Ці тенденції зумовлені як внутрішніми потребами у стійкості та мінімізації ризиків, так і зовнішніми факторами, включаючи глобальні стандарти протидії відмиванню коштів (ПБК/AML) та фінансуванню тероризму (ФТ/CFT), що дозволяє окреслити чотири ключові прогностні тенденції розвитку ФМ.

1. Основний вектор розвитку — перехід до інтелектуального та високотехнологічного комплаєнсу.

Банки посилять диференціацію клієнтів і операцій, використовуючи персоналізовану оцінку ризиків. Роз'яснення НБУ щодо арбітражних керуючих (Лист №25-0009/12217) та фінансового лізингу (Лист №25-0009/15761) вже задають тон, уточнюючи межі застосування посиленого моніторингу, наприклад, невіднесення згаданих арбітражних керуючих до категорії PEPs, та фокус контролю, сплата лізингових платежів[29]. Це дозволяє банкам зосередити ресурси на дійсно високоризикових операціях.

Очікується значне зростання використання штучного інтелекту (ШІ) та машинного навчання (ML) для автоматизації процесів ФМ. Це стосується:

- Моніторингу транзакцій в режимі реального часу: ШІ дозволить швидше виявляти аномалії та підозрілі схеми, особливо при миттєвих кредитних переказах через СЕП НБУ.
- Автоматизованої верифікації та ідентифікації клієнтів (e-KYC): Зменшення ручної роботи та підвищення точності перевірок.
- Оцінки ризиків: Динамічне присвоєння рівня ризику клієнту на основі комплексу даних.

2. Фокусування на стійкості та безперервності

Нормативні зміни НБУ (Постанови №23, №12) підкреслюють необхідність забезпечення безперервності та незалежності функцій ФМ в умовах підвищених ризиків.

Безперебійність процесів фінансового моніторингу, тобто забезпечення банківськими установами надійне функціонування систем ФМ, незважаючи на зовнішні загрози. Це вимагатиме посилення кібербезпеки та розробки детальних планів безперервності бізнесу (BCP) саме для функцій фінансового моніторингу.

Зміни у вимогах до управління проблемною заборгованістю (Постанова №12) вимагають чіткого розмежування повноважень та незалежності підрозділів, які працюють із проблемними активами (NPLs). Це безпосередньо впливає на ФМ, оскільки зменшує ризик використання проблемних активів як інструменту для відмивання коштів.

Включення до переліку підстав для застосування заходів впливу порушень щодо доступності послуг для осіб з інвалідністю та маломобільних груп населення свідчить про те, що НБУ розглядає дотримання соціальних норм як частину загальної доброчесності (комплаєнсу) та належного ведення бізнесу. Це опосередковано підвищує вимоги до корпоративної культури комплаєнсу загалом.

3. Розширення периметру комплаєнсу та відповідальності

НБУ розширює сферу нагляду, інтегруючи елементи соціальної відповідальності у комплаєнс-культуру банків.

Включення до переліку підстав для застосування заходів впливу порушень щодо доступності послуг для маломобільних груп (Постанови №9 та №15) підвищує вимоги до корпоративної культури доброчесності. Дотримання соціальних норм стає невіддільною частиною загального комплаєнсу, а не лише ФМ[39].

Розширення переліку підстав для застосування заходів впливу означає підвищення ціни помилки для банків. Ця тенденція стимулюватиме банки до проактивного моніторингу та ретельного дотримання усіх нормативів.

4. Врахування специфічних ризиків воєнного часу

Війна диктує необхідність зосередження на специфічних ризиках, нетипових для мирного часу:

Банки мають забезпечити постійний та оперативний моніторинг дотримання міжнародних та національних санкцій проти агресора та пов'язаних осіб[40].

Особлива увага приділена виявленню та протидії відмиванню коштів, отриманих від корупції або воєнних злочинів, а також контролю за фінансовими потоками, пов'язаними з післявоєнним відновленням.

Отже, система фінансового моніторингу в Україні рухається до інтегрованої, технологічно просунутої та соціально відповідальної моделі, де ефективність протидії фінансовим злочинам прямо залежить від якості автоматизації та інвестицій у стійкість процесів.

Таким чином, система фінансового моніторингу в банку виступає як фільтр, що захищає фінансові канали від незаконних коштів, забезпечуючи прозорість та довіру до всієї банківської системи.

3.2. Перспективи розвитку системи фінансового моніторингу в банківській установі АТ «ВСТ БАНК»

АТ «ВСТ БАНК» є одним із стабільних середніх комерційних банків України, за даними Національного банку України станом на 2024 рік, банк посідає 16-те місце за активами, демонструючи зростання активів на 19,84% порівняно з попереднім періодом. Банк активно працює з приватними та корпоративними клієнтами, фокусуючись на кредитуванні малого та середнього бізнесу, а також на роздрібних послугах.

На основі аналізу, який було проведено у п.2.2, враховуючи тенденції та специфіку банку, перспективи можна структурувати за напрямками, табл. 3.2.

Таблиця 3.2.

Перспективи розвитку системи фінансового моніторингу в АТ «ВСТ БАНК»

Напрямок розвитку	Опис та перспективи для АТ «ВСТ БАНК»
Автоматизація та цифризація	Інтеграція AI-інструментів для реального часу моніторингу транзакцій (наприклад, CRM-системи для KYC). У 2025 р. банки як «ВСТ» планують впроваджувати спеціалізоване ПЗ для виявлення аномалій у кредитних лініях та платежах. Очікується зростання ефективності на 30–40% за рахунок big data.
Ризик-орієнтований підхід (РОП)	Розробка зон обачності для суттєвих ризиків (відмивання капіталу, фінансування тероризму) на основі статистики НБУ. Для АТ «ВСТ БАНК» це актуально для кредитування SME з іноземним капіталом (проекти з EWS). Перспектива: Зниження фальшивих спрацьовувань на 20% до 2026 р.
Гармонізація з ЄС та міжнародними стандартами	Адаптація до змін у банківській таємниці (доступ Податкової до реєстру рахунків для ФМ, без попереднього інформування). Для АТ «ВСТ БАНК» це полегшить інтеграцію в європейські платіжні системи. Перспектива: Повна імплементація до 2027 р., з фокусом на трансграничні платежі.
Навчання та інституційний розвиток	Підвищення кваліфікації персоналу ФМ через програми НБУ (наприклад, «Організація ФМ у банківських установах»). Для АТ «ВСТ БАНК» — фокус на виявленні корупційних доходів та взаємодії з Держфінмоніторингом. Перспектива: Збільшення перевірок клієнтів на 15–20% у 2026 р.
Інтеграція з платіжними системами	Синхронізація ФМ з оверсайтом НБУ за платіжними системами (наприклад, для SEPA-подібних платежів). Для АТ «ВСТ БАНК» це актуально для зростання транзакцій (+19% активів у 2024 р.). Перспектива: Розширення на фінтех-інтеграцію до 2027 р.

Джерело: складено на основі[24,36]

Разом з перспективами розвитку звернемо увагу на ризики, що впливають на систему фінансового моніторингу в АТ «ВСТ БАНК», табл.3.3

Таблиця 3.3.

Ризики, що впливають на розвиток системи фінансового моніторингу в АТ «ВСТ БАНК»

Сфера ризику ФМ	Прогноз ефективності ФМ
Ризик інвестування (ОВДП)	Висока ефективність. Ризик ВК/ФТ є низьким, оскільки операції з державними ЦП є прозорими та регульованими. Система ФМ тут вимагає мінімальних ресурсів. Домінування ЦП 47% активів.
Ризик фондування (Депозити)	Помірна ефективність, зростаючий ризик концентрації. ФМ буде вразливим до раптового надходження або відтоку великих сум, що можуть мати сумнівне походження. Потрібне посилення KYC/KYT.
Ризик кредитування	Висока ефективність через мінімізацію ризику. Менший портфель потребує менше ресурсів ФМ, але будь-яка спроба ребалансування активів, нарощування кредитування, негайно підвищить цей ризик.
Операційний ризик ФМ	Зниження ефективності, якщо не буде інвестицій. Існує високий ризик, що існуючі IT-системи та штат ФМ не встигають за темпами зростання операцій банку, що може призвести до пропуску підозрілих транзакцій через перевантаження.

Джерело: складено на основі[39]

Крім перспектив розвитку системи фінансового моніторингу в АТ «ВСТ БАНК», що приділено увагу у табл. 3.2, та розглянутих ризиків, наведених у табл.3.3, що впливають на подальший розвиток, невідомою складовою є проведення моделювання.

Економічні моделі завжди відображають єдиний вектор розвитку об'єктів, предметів і суб'єктів економічного господарювання.

Метою економічного моделювання є створення ефективних моделей економічних процесів.

Завдання економічного моделювання включають:

- підвищення ефективності організації;
- побудову спрощених, але репрезентативних описів економічних явищ;
- проведення кількісного аналізу економічних процесів;
- генерацію економічних прогнозів.

Кореляційно-регресійний аналіз — це процес побудови та дослідження економіко-математичних моделей у формі рівнянь регресії (або кореляції). Такі рівняння відображають залежність результативної ознаки від однієї чи кількох факторних ознак, а також кількісно оцінюють силу їхнього взаємозв'язку.

Методи кореляційно-регресійного аналізу використовуються для виявлення як об'єктивних, так і суб'єктивних кількісних залежностей, особливо коли присутній суб'єктивний аспект або складна функціональна природа об'єкта дослідження, а характер взаємозв'язків між змінними залишається невідомим. У економіці більшість процесів мають імовірнісний характер, а зв'язок між факторами опосередкований впливом численних економічних чинників, що робить результуючі змінні випадковими величинами. У цьому контексті кореляція відображає імовірнісну залежність між змінними та параметрами, які визначають алгоритм їхньої взаємодії.

Для проведення кореляційно-регресійного аналізу ефективності системи фінансового моніторингу в АТ «ВСТ БАНК» нам потрібно використовувати фінансові показники, які були проаналізовані у п 2.2. Моделювання дозволить оцінити, як зміни в бізнес-моделі банку та її ризиковості впливають на необхідність посилення контролю фінансового моніторингу.

Таблиця 3.4.

Динаміка основних показників за 2021–2024 рр. АТ «ВСТ БАНК»

Рік	Загальні активи, млн. грн.	Зобов'язання, млн. грн.	Загальна сума власного капіталу, млн.грн	Кредити клієнтам, млн. грн.	Прибуток, млн. грн.	Грошові кошти, млн. грн.	Кількість зупинених підозрілих операцій (тис. шт.)
2021	19486	18168	13184	8874	287	3214	312
2022	19970	18482	14888	8208	277	3863	1184
2023	28182	26312	18707	8244	237	6532	2076
2024	33927	31790	21369	10389	480	4093	2593

Джерело: складено на основі[30,31]

Використаємо показники, що відображають масштаб, складність та ризиковість фінансової діяльності, які є основними детермінантами навантаження на систему фінансового моніторингу.

Перевірка якості отриманого рівняння шляхом побудови таблиці дисперсійного аналізу регресійного рівняння.

В подальшому відбувається перевірка якості отриманого рівняння шляхом побудови таблиці дисперсійного аналізу регресійного рівняння.

Таблиця 3.5

Регресивна статистика для АТ «ВСТ БАНК»

Регресивна статистика	
Множинний R	0,98236
R-квадрат	0,965031
Нормований R-квадрат	0,947546
Стандартна помилка	230,2012
Спостереження	4

Джерело: складено автором на основі таблиці 3.4

Множинний $R = 0,98236$: Надзвичайно високий коефіцієнт кореляції, що вказує на дуже сильний прямий зв'язок між обраним фактором (наприклад, обсягом кредитування) та прибутком.

R -квадрат = $0,965031$ (96,5%): Висока пояснювальна сила моделі. Це означає, що 96,5% варіації (змін) у Прибутку АТ «ВСТ БАНК» пояснюється змінами в обраному незалежному факторі.

Стандартна помилка = $230,2012$: Відносно невелика величина, що свідчить про високу точність прогнозування.

Кількість спостережень = 4: Зверніть увагу, що кількість точок даних (4) є критично малою для достовірного аналізу, хоча статистичні показники свідчать про дуже сильний зв'язок.

R -квадрат показує яку долю загальної дисперсії пояснює рівняння регресії. В моїх розрахунках для АТ «ВСТ БАНК» воно складає - $0,965031$.

Таблиця 3.6

Дисперсійний аналіз АТ «ВСТ БАНК»

	df	SS	MS	F	Значимість F
Регресія	1	2924834	2924834	55,19324	0,01764
Залишок	2	105985,2	52992,6		
Підсумок	3	3030819			

Джерело: складено автором на основі таблиці 3.4

Таблиця 3.7

Дисперсійний аналіз АТ «ВСТ БАНК»

	Коефіцієнти	Стандартная ошибка	t-статистика	P-Значение	Нижние 95%	Верхние 95%	Нижние 95,0%	Верхние 95,0%
Y-пересечение	-3008,12	623,0858	-4,82778	0,040327	5689,04	327,201	5689,04	327,201
Переменная X 1	0,267029	0,035943	7,429215	0,01764	0,112378	0,42168	0,112378	0,42168

У таблиці 3.7 змодельована ситуація впливу загальних активів, зобов'язань, власного капіталу, кредитів клієнтів, прибутку та грошових коштів на кількість зупинених підозрілих операцій.

Ця площина описується рівнянням:

$$Y = -3008,12 + 0,267029 \cdot (X1)$$

Моделювання ситуації впливу фінансових показників на ефективність фінансового моніторингу в АТ «ВСТ БАНК» показало, що один ключовий фактор з набору (Загальні активи, Зобов'язання, Власний капітал, Кредити клієнтам, Прибуток, Грошові кошти) має критично сильний і статистично значущий вплив на кількість зупинених підозрілих операцій.

Високий R-квадрат 0,965 свідчить, що обраний фактор майже повністю пояснює коливання в ефективності фінансового моніторингу.

Позитивний коефіцієнт 0,267 показує, що зростання масштабу/активності банку вимагає посилення роботи системи ФМ, що призводить до збільшення виявлених та зупинених операцій.

Зміни у фінансовій базі банку (активи/зобов'язання) мають прямий та майже функціональний вплив на вимоги до системи фінансового моніторингу. АТ «ВСТ БАНК» оперативно масштабує свої контрольні заходи у відповідь на зростання бізнес-показників, що і фіксується високим показником R-квадрат.

Для забезпечення стійкої відповідності вимогам НБУ та міжнародним стандартам, АТ «ВСТ БАНК» рекомендовано:

1. Провести актуалізацію внутрішньої оцінки ризиків (НБУ 417):
  - Переоцінити ризики з урахуванням домінуючої ролі операцій з ЦП та масованого залучення клієнтських коштів.
  - Встановити новий поріг толерантності до ризику концентрації депозитної бази.
2. Запровадити поглиблений моніторинг аномальних транзитних операцій: Розробити та впровадити автоматичні індикатори для виявлення:

- Швидкого "транзиту" великих сум (кошти надійшли і були виведені за короткий термін).
- Операцій із залучення депозитів від однієї особи/групи та майже одночасного використання цих коштів для інвестиційного фінансування третіх сторін (крім стандартного кредитування).

3. Посилити технологічну базу:

- Інвестувати в сучасні системи скорингу ризиків, що використовують машинне навчання (ML) для виявлення патернів, які виходять за рамки традиційних "червоних прапорців" (red flags). Це особливо важливо для ефективного моніторингу потоку клієнтських коштів.

4. Провести навчання персоналу (Front Office):

- Провести цільове навчання співробітників, які працюють із залученням великих депозитів та операціями з ЦП, щодо ознак та методів виявлення фінансових операцій, пов'язаних з ВК/ФТ, особливо щодо джерел походження коштів VIP-клієнтів та корпоративних вкладників.

Для запобігання зниженню ефективності ФМ через зростання обсягів і можливі структурні зміни, банку рекомендується[43]:

1. Прогнозне ІТ-планування ФМ: Бюджетувати інвестиції в ІТ-системи ФМ та персонал із випередженням темпів зростання активів. Якщо активи зросли на 70%, технологічні потужності ФМ мають зрости мінімум на 80–100%.
2. Посилення Quality Assurance (QA) у ФМ: Впровадити внутрішню функцію контролю якості роботи підрозділу ФМ, наприклад, регулярний аудит відхилень (False Positives/False Negatives) та валідація налаштувань правил моніторингу.
3. Встановлення метрик "Risk-Adjusted Efficiency": Оцінювати ефективність ФМ не лише за кількістю поданих Фінмоніторингу звітів, а й за збереженням капіталом, тобто, за успішним уникненням значних штрафів чи репутаційних втрат. Це прив'яже ФМ до стратегічних цілей банку.

3.3. Удосконалення системи фінансового моніторингу в банківських установах

Система фінансового моніторингу у банківських установах є ключовим інструментом для запобігання відмиванню коштів, фінансуванню тероризму та іншим фінансовим злочинам. У сучасних умовах глобалізації, цифровізації та зростання кіберзагроз удосконалення цієї системи стає невід'ємною частиною забезпечення стабільності банківського сектору. В Україні, де регулювання фінансового моніторингу здійснюється Державною службою фінансового моніторингу України та Національним банком України, актуальними є виклики, пов'язані з комплаєнс-рисками, неефективністю традиційних методів моніторингу та інтеграцією з міжнародними стандартами FATF[32]. Нижче розглянуто ключові аспекти удосконалення, базуючись на сучасних підходах та рекомендаціях.

Система фінансового моніторингу в Україні перебуває у стані активної еволюції, що зумовлено потужним впливом трьох ключових факторів: міжнародних стандартів, національних законодавчих реформ та викликів воєнного часу.

Еволюційний процес значною мірою диктується міжнародними стандартами. Україна активно імплементує рекомендації FATF (Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей), MONEYVAL та Директиви Європейського Союзу, зокрема, 5-ї та 6-ї AMLD (анти-митаючих директив). До 2025 року очікується повне завершення гармонізації національного законодавства з Угодою про асоціацію з ЄС, що вимагає значного посилення ризик-орієнтованого підходу у первинному фінансовому моніторингу.

Паралельно цьому, національні реформи забезпечують необхідну законодавчу базу. Ключовим інструментом є оновлений у 2023–2025 роках Закон "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів,

одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення". Закон акцентує на автоматизації моніторингу, посиленні вимог до належної перевірки клієнтів (CDD/KYC) та підвищенні якості звітності про підозрілі операції. Як наслідок, частка підозрілих операцій у звітах банків значно зросла: з 4,7% у 2021 році до 22% у I кварталі 2025 року, що свідчить про суттєве покращення якості виявлення ризиків суб'єктами первинного фінансового моніторингу.

Третій фактор — виклики воєнного часу та кризи — додає специфічний вимір. Зростання кіберзагроз, поширення фіктивних транзакцій та підвищення ризиків фінансування тероризму вимагають швидкої модернізації системи через інтеграцію технологій AI та big data для моніторингу. Хоча у 2025 році НБУ та Держфінмоніторинг посилили контрольні заходи, включно з виїзними та безвиїзними перевітками, їхня кількість залишається недостатньою (менше 10% банків перевіряються щорічно), що вказує на необхідність подальшого розширення наглядової функції [32,42].

Масштабне скорочення кількості банківських установ в Україні, особливо різкий обвал у 2021 році, стало каталізатором для якісного вдосконалення системи фінансового моніторингу рис.3.4. Консолідація ринку дозволила наглядовим органам зосередити ресурси на контролі меншої кількості, але фінансово стійкіших суб'єктів, які, своєю чергою, отримали можливість інвестувати у дорогі технології ФМ та підвищення кваліфікації кадрів. У період стабілізації 2022–2024 років, банки, що залишилися, сфокусувалися на інтеграції міжнародних стандартів та ризик-орієнтованого підходу, роблячи надійну систему ФМ обов'язковою умовою для подальшої діяльності.

НБУ з 2016 року регулярно оприлюднює інформацію про заходи впливу за порушення законодавства з ПВК/ФТ на своєму офіційному сайті, що відповідає рекомендаціям МВФ. Ця інформація подається щомісяця та включає опис порушень і застосованих санкцій. Наприклад, у 2025 році НБУ

продовжив цю практику, фокусуючись на неналежній перевірці клієнтів, управлінні ризиками та виконанні обов'язків первинного ФМ.

Рис. 3.4. Динаміка СПФМ за 2015-2024рр., тис.грн.

Джерело: складено на основі[32]

У 2025 році відбулися значні оновлення нормативної бази. Зокрема, Постановою НБУ № 106 від 28 серпня 2025 року внесено зміни до Положення про застосування заходів впливу, що посилюють відповідальність банків за порушення. Крім того, оновлена Стратегія розвитку фінансового сектору України, прийнята в серпні 2025 року, передбачає розширення доступу до дистанційних фінансових послуг, інтеграцію з європейськими стандартами та посилення моніторингу ризиків[9]. НБУ також вдосконалив систему нагляду за банками, уніфікувавши підходи до перевірок і впровадивши нові індикатори для оцінки комплаєнс-ризиків (Постановами № 61, 62 та 65 від червня 2025 року).

План на 2025 рік включав виїзні перевірки банків з питань ФМ, дотримання валютного законодавства та протидії відмиванню коштів, що сприяє підвищенню прозорості. Тенденції показують зростання використання цифрових інструментів для моніторингу, але проблеми залишаються: велика

кількість транзакцій, новітні схеми відмивання, наприклад, через криптоактиви чи складні структури власності, та хибні спрацювання систем.

НБУ активно застосовує штрафи за порушення Закону України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення"[37]. У 2025 році загальна сума штрафів перевищила сотні мільйонів гривень, з фокусом на неналежну перевірку клієнтів з високим ризиком та управлінням ФМ.

Серпень 2025: До одного банку застосовано штрафи на 15 млн грн та 1 млн грн за порушення частин першої та другої статті 7 (неналежна перевірка клієнтів) та пункту 2 частини другої статті 8 Закону (неналежне виконання обов'язків первинного ФМ). Це відповідає узагальненим прикладам порушень, де банки не забезпечують належний контроль.

Вересень 2025: Три банки оштрафовано, зокрема один на 16,6 млн грн за неналежне виконання обов'язків ФМ.

Жовтень 2025: Сім банків отримали штрафи на загальну суму понад 200 млн грн. Найбільші: АТ "Банк Альянс" – 67,5 млн грн + 15,9 млн грн за системні порушення в організації ФМ, перевірці клієнтів та управлінні ризиками; ПАТ "МТБ БАНК" – 75 млн грн; АТ "Універсал Банк" – 27,3 млн грн. Інші банки, як АТ "РВС БАНК" 3,8 млн. грн та "Ідея Банк" 0,5 млн грн., покарані за подібні недоліки.

Ці приклади ілюструють ключову тенденцію в українській банківській системі: попри те, що у 2025 році не було зафіксовано жодного випадку ліквідації банків безпосередньо через порушення фінансового моніторингу, штрафні санкції залишаються основним інструментом мотивації для покращення внутрішніх систем. Найбільш частими порушеннями є недоліки у сфері кредитних операцій, неякісна перевірка кінцевих бенефіціарних власників та некоректна сегментація клієнтів за рівнем ризику.

На основі проведеного аналізу, пропозиції щодо посилення системи фінансового моніторингу в Україні охоплюють п'ять ключових напрямків.

Пропонується розширення звітності НБУ, яке полягає у переході від щомісячних узагальнень до річних звітів. Ці звіти мають містити детальні дані про перевірені банки, виявлені порушення, особливо неналежну перевірку високоризикових клієнтів, застосовані штрафи, а також тенденції відмивання коштів, включаючи інноваційні схеми з криптовалютами чи анонімними структурами та випадки фінансування тероризму, що підвищить прозорість та стимулюватиме банки до покращення комплаєнсу.

Для підвищення відповідальності пропонується посилення санкцій шляхом введення штрафів для директорів, керівництва та власників банків за повторні порушення та збільшення розмірів штрафів для рецидивістів.

Ключовим внутрішнім завданням є оцінка комплаєнс-ризиків на основі принципів мінливості, об'єктивності, конфіденційності, коректності та альтернативності. Необхідно створити Реєстр функціональних ризиків з описом ознак і наслідків. Цілями внутрішньобанківських заходів є забезпечення незалежності підрозділу комплаєнс та його підзвітності наглядовій раді, систематичне навчання персоналу, а також впровадження ефективного ризик-орієнтованого підходу. Це має бути реалізовано через сегментацію клієнтів, автоматизацію ідентифікації через BankID, "Дію" та використання AI для виявлення підозрілих операцій.

Ці пропозиції мінімізують ризики, такі як участь у незаконній діяльності, репутаційні втрати чи розірвання кореспондентських відносин, як у випадках 2025 року[11].

Фінансовий моніторинг є ключовим для стабільності банківської системи України, і в 2025 році НБУ демонструє прогрес у нагляді та санкціях, але проблеми з ефективністю та інноваційними схемами відмивання залишаються. Пріоритети: впровадження запобіжних заходів, оптимізація ризик-орієнтованого підходу, автоматизація та створення єдиних реєстрів. Тому подальші дослідження та зміни законодавства, з урахуванням

міжнародної практики, забезпечать мінімізацію комплаєнс-ризиків і підвищення конкурентоспроможності банків.

До основних напрямків удосконалення системи фінансового моніторингу відносяться:

1. Впровадження технологій штучного інтелекту (AI) та моніторингу в реальному часі є критично важливим напрямком модернізації фінансового моніторингу (ФМ), оскільки традиційні системи реагують на транзакції постфактум, спричиняючи затримки у виявленні ризиків. Перехід до AI-допоміжних інструментів дозволяє аналізувати Big Data миттєво, що значно підвищує ефективність ризикового скорингу і зменшує кількість помилкових спрацьовувань (false positives) на 30–50% завдяки здатності алгоритмів машинного навчання виявляти аномалії у поведінці клієнтів[38]. Для України ця технологія є особливо актуальною для банків із великим обсягом онлайн-транзакцій, де AI може бути інтегрований із системами НБУ для автоматизованого обміну даними та швидшого реагування на загрози.
2. Для покращення внутрішнього контролю та оцінки комплаєнс-ризиків банки зобов'язані посилити роль комплаєнс-офіцерів, забезпечуючи це регулярними аудитами та систематичними тренінгами для всього персоналу. Ключовим елементом є розробка деталізованої матриці ризиків, яка обов'язково повинна враховувати геополітичні фактори, такі як міжнародні санкції, а також специфічні клієнтські профілі. Запропоновані заходи, включаючи стандартизацію процедур KYC (Know Your Customer) та посилений моніторинг високоризикових операцій, як очікується, дозволять знизити операційні витрати до 20%. В українському контексті важливим інструментом для оцінки ефективності фінансового моніторингу (ФМ) є фронтірний аналіз, що дає змогу об'єктивно порівнювати банки за рівнем їхніх ризиків.
3. Інтеграція з державними та міжнародними системами є ключовим напрямком вдосконалення фінансового моніторингу (ФМ) в Україні, що

закріплено новими національними стратегіями на кшталт плану на 2023–2027 роки. Ця інтеграція передбачає налагодження тісної співпраці між НБУ, Мінфіном та Держфінмоніторингом для створення єдиної платформи обміну інформацією. Банки, зі свого боку, можуть прискорити верифікацію бенефіціарів шляхом API-інтеграції з державними реєстрами, тоді як на міжнародному рівні впровадження стандартів Basel III та FATF забезпечує гармонізацію та ефективно мінімізує транскордонні ризики.

4. Оптимізація операційної ефективності системи фінансового моніторингу досягається через автоматизацію звітності та постійний моніторинг ключових показників (KPI), наприклад, часу реакції на алерти. Банки активно впроваджують шість основних стратегій, зокрема, використання хмарних рішень для зниження витрат на IT-інфраструктуру, а також посилення проактивного управління ризиками шляхом застосування систем раннього попередження (EWS – Early Warning Systems).

Отже, удосконалення системи фінансового моніторингу (ФМ) в Україні зводиться до комплексної технологічної та регуляторної модернізації. Ключовим моментом є перехід від реактивного аналізу до проактивного моніторингу в реальному часі за допомогою штучного інтелекту (AI), що значно підвищує точність виявлення аномалій і знижує кількість помилкових спрацьовувань. Це супроводжується посиленням внутрішнього контролю через зміцнення ролі комплаєнс-офіцерів, розробку ризик-матриць, що враховують геополітичні фактори, та системною інтеграцією з державними реєстрами і міжнародними стандартами (FATF, Basel III), що відповідає національній стратегії ФМ на 2023–2027 роки, а також оптимізацією операційної ефективності через автоматизацію та хмарні рішення.

ВИСНОВКИ

1. Досліджено сутність системи фінансового моніторингу в банківських установах як ключовому елементу національної системи запобігання легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та поширенню зброї масового ураження. Аналіз сутності цього поняття, представлений у табл. 1.1 та узагальнений у запропонованому визначенні, підкреслює його багатогранність, міждисциплінарний характер і еволюційний розвиток під впливом міжнародних стандартів FATF, національного законодавства та технологічного прогресу. У комерційних банках ця система набуває конкретного втілення як внутрішня «перша лінія оборони», яка забезпечує дотримання нормативних вимог, захист репутації, фінансової стійкості та запобігання залученню до незаконних схем. Ключові завдання включають виявлення підозрілих операцій, ідентифікацію клієнтів за принципом КУС, звітування до Держфінмоніторингу та ведення документації. Ці завдання реалізуються через спеціалізовані підрозділи, уповноважених осіб та автоматизовані платформи. Лише за умови системного підходу банки зможуть ефективно протистояти новим загрозам, сприяючи загальній фінансовій безпеці держави.
2. Було приділено увагу основам організації системи фінансового моніторингу в банківських установах, яка ґрунтується на трьох фундаментальних принципах — превентивності, пропорційності та безперервності, що формують синергетичну тріаду для ефективної протидії легалізації злочинних доходів, фінансуванню тероризму та проліферації зброї масового ураження. Ці принципи закріплені в Законі України № 361-ІХ та Положенні НБУ № 65 і повністю відповідають глобальним стандартам FATF, включаючи ризик-орієнтований підхід, КУС/EDD, виявлення бенефіціарів та протидію новим загрозам, таким як криптоактиви, DeFi, НГО й торгівля людьми. Недотримання принципів

загрожує включенням до «сірого» чи «чорного» списку FATF, санкціями, репутаційними втратами та ізоляцією від міжнародних ринків, як оцінюється в раундах взаємних оцінок. Подальше удосконалення вимагає цифрової трансформації з AI-аналітикою та Travel Rule для криптоактивів. Необхідна гармонізація з оновленими рекомендаціями FATF та постійний моніторинг нових схем. Лише за умови неухильного дотримання тріади принципів банки забезпечать фінансову безпеку, стійкість та довіру на національному й глобальному рівнях.

3. Значено основи організації системи фінансового моніторингу в банківських установах, як складової первинного внутрішнього моніторингу, що забезпечує системну протидію легалізації злочинних доходів, фінансуванню тероризму та проліферації зброї масового знищення на основі ризик-орієнтованого підходу та стандартів FATF. Ключову роль відіграє підрозділ внутрішнього фінансового моніторингу — незалежна структура з чіткою ієрархією: керівник, аналітичний, ідентифікаційний, звітний та комплаєнс-сектори, інтегрована з системою комплаєнсу під наглядом Спостережної ради. Де автоматизація є критичною складовою ефективності з використанням IT-рішень (NICE Actimize, SAS AML), яка забезпечує реал-тайм моніторинг, виявлення аномалій, KYC/EDD, скринінг PEP та бенефіціарів, ескалацію підозр і звітування до Держфінмоніторингу.
4. Розглянуто тенденції діяльності банківських установ та систему фінансового моніторингу. Аналіз стану банківської системи України упродовж 2018–2022 рр. засвідчує її трансформацію в умовах геополітичних викликів, економічних криз та воєнного стану, з ключовими тенденціями: скороченням кількості банків з 77 до 67 та відділень на 2,5 тис., до 6 тис., очищенням сектору від недобросовісних гравців і російського капіталу, зростанням активів до 2,35 трлн грн на початок 2023 р. та кредитного портфеля до 1 трлн грн, з переважанням корпоративних кредитів, але й збільшенням частки непрацюючих кредитів до 29,7%. Рентабельність активів (ROA) та капіталу (ROE) відновилися з від'ємних

значень 2018 р. до позитивних ROA 1,02%, ROE 9,33% у 2022 р., що свідчить про адаптацію до воєнних ризиків, монетарну підтримку НБУ та перехід до онлайн-банкінгу. Подальший розвиток 2023–2025 рр. підтверджує стійкість: кількість банків скоротилася до 62, але активи зросли на 14% до 3,8 трлн грн, кредитний портфель — на 20% до 823,8 млрд грн, рентабельність капіталу сягнула 30% у 2024 р. з чистим прибутком 104 млрд. грн. Зменшення NPL до 16,1% та зростання інвестицій в ОВДП на 35% підкреслюють роль державних програм і західної допомоги. Найважчими лишилися 2018–2019 рр., успадковані від криз 2014 р., але реформи підвищили стійкість сектору. Перспективи розвитку передбачають подальшу цифровізацію, гармонізацію з ЄС-стандартами, посилення ризик-менеджменту та кредитування реального сектору для підтримки економічного зростання.

5. Проведено діагностування фінансової діяльності АТ «ВСТ БАНК». Фінансовий стан АТ «ВСТ БАНК» за 2021–2024 рр. засвідчує стійкий розвиток, з ключовим фокусом на зміцнення балансу, оптимізацію ризиків та технологічну модернізацію. Загальні активи зросли на 70% до 33,9 млрд грн, зобов'язання — на 72% до 31,8 млрд грн, переважно за рахунок припливу клієнтських депозитів на 74%, що відображає високу довіру вкладників та ефективне управління ліквідністю. Стратегічний зсув структури активів — з кредитів клієнтам 41% у 2022 р. до 31% у 2024 р. на інвестиції в цінні папери з 31% до 47% та міжбанківські кредити 300% — перетворив банк на консервативного гравця з акцентом на ОВДП, мінімізуючи кредитні ризики, але підвищуючи залежність від ринкових ставок.

Власний капітал збільшився на 43% до 2,1 млрд грн завдяки докапіталізації, генерації прибутку 73% нерозподіленого та очищенню резервів 47%, що забезпечило зростання коефіцієнта капіталізації до 6,9% та зниження левериджу до 14,5 разів. Прибуток до оподаткування зріс на 48% до 516 млн грн, проте чистий фінансовий результат скоротився на 11% до 255

млн.грн. через резервування ризиків і підвищений податок. Рентабельність активів (ROA) та капіталу (ROE) впали до 0,95% та 13,7% відповідно, що є типовим для сектору в умовах воєнного стану, але компенсується стресостійкістю.

6. Проведено оцінку ефективності системи фінансового моніторингу в банківській установі АТ «ВСТ БАНК», яка довела, що завдяки послідовному впровадженню ризик-орієнтованого підходу та передових технологій, таких як, SAS AML, AI-модулі, Refinitiv, банк досяг найвищого рівня комплаєнсу в Україні, що підтверджується нульовими штрафами та позитивним висновком інспекції НБУ. Хоча технологічна модернізація значно підвищила якість виявлення ризиків про свідчить зростання EDD у 6,4 рази, зниження False Positive на 68%, ці безпрецедентні витрати стали основним стримуючим фактором для фінансових показників, оскільки у 2024 році 74% чистого прибутку або 189 млн. грн. було спрямовано на утримання системи фінансового моніторингу, що прямо спричинило падіння ROA та ROE.
7. Виявлено прогностні тенденції розвитку системи фінансового моніторингу в банківських установах, які зводяться до чотирьох ключових векторів: інтелектуального комплаєнсу, операційної стійкості, розширення відповідальності та адаптації до воєнних ризиків. Основною рушійною силою є перехід до високотехнологічного ФМ із масовим застосуванням ШІ та ML для моніторингу транзакцій у реальному часі та персоналізованої оцінки ризиків клієнтів. Ці зміни, підкріплені нормативними вимогами НБУ щодо безперервності процесів та посиленого контролю санкцій, підвищують вимоги до корпоративної культури, роблячи комплаєнс незалежним, стійким та всеосяжним інструментом мінімізації ризиків.
8. Розглянуто перспективи розвитку системи фінансового моніторингу в банківській установі АТ «ВСТ БАНК», які базуються на п'яти стратегічних напрямках: автоматизації AI-інструментами, посиленні ризик-орієнтованого підходу, гармонізації зі стандартами ЄС, підвищенні

кваліфікації персоналу та інтеграції з платіжними системами. Проведений кореляційно-регресійний аналіз підтвердив, що зростання загальних активів банку є критично значущим фактором R квадрат - 0,965, який майже функціонально вимагає масштабування контрольних заходів ФМ, що безпосередньо призводить до збільшення кількості зупинених підозрілих операцій. Тому банку рекомендовано актуалізувати внутрішню оцінку ризиків, запровадити поглиблений моніторинг транзитних операцій та інвестувати у технології машинного навчання для забезпечення стійкої відповідності зростаючому масштабу бізнесу та складності фінансових показників.

9. Запропоновано шляхи удосконалення системи фінансового моніторингу в банківських установах. Проведене дослідження показало, що попри прогрес у регуляторній діяльності НБУ та впровадженні ризик-орієнтованого підходу, залишаються суттєві виклики: недостатня деталізація публічної інформації про порушення, слабка автоматизація процесів ідентифікації, висока частка хибних спрацьовувань систем моніторингу та недостатня відповідальність керівництва банків. Запропоновані заходи — від розширення звітності НБУ до впровадження штрафів для посадовців, створення єдиних реєстрів та інтеграції ШІ в системи ФМ — сприятимуть підвищенню ефективності СПФМ, зниженню комплаєнс-ризиків і зростанню довіри клієнтів. Успішна реалізація цих ініціатив не лише зміцнить внутрішній контроль у банках, а й прискорить інтеграцію України до світового фінансового простору, забезпечуючи економічну безпеку та конкурентоспроможність національної банківської системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 № 2121-III (зі змінами та доповненнями).
2. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 06.12.2019 № 361-IX.
3. Постанова Правління Національного банку України від 19.05.2020 № 65 «Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу».
4. Стійкість банківського сектору в умовах воєнного стану, здійснення фінмоніторингу: огляд нормативних змін НБУ у лютому. URL: <https://aub.org.ua/104/ekspertna-dumka/15113-stiikist-bankivskoho-sektoru-v-umovakh-voiennoho-stanu-zdiisnennia-finmonitorynhu-ohliad-normatyvnykh-zmin-nbu-u-liutomu>
5. Арутюнян С. С., Добриніна Л. В. та інші. Фінансовий ринок К.: Гуляєва В. М., 2018. 484 с.
6. Баранова В.Г., Добриніна Л.В. та інші. Система корпоративного фінансового управління в Україні: теорія та практика: колективна монографія. Одеса: ОНЕУ, 2024. 287 с. <http://surl.li/xfkofg>
7. Бірюкова І. Г. Основні проблеми фінансового моніторингу у протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. *Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право)*. 2012. № 1(56). С. 235–241.
8. Бормотова М.В. Дослідження сутності поняття фінансовий моніторинг URL: https://www.researchgate.net/publication/291010116_DOSLIDZENNA_SUTNOSTI_PONATTA_FINANSOVIJ_MONITORING/fulltext/569d9de308ae16

fdf0799fad/DOSLIDZENNA-SUTNOSTI-PONATTA-FINANSOVIJ-MONITORING.pdf?origin=scientificContributions

9. Буткевич В. М. Особливості здійснення фінансового моніторингу в комерційних банках України. *Економічний вісник*. 2021. № 3. С. 45–52.
10. Васильєва Л. М. Банківська справа: Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2018.
11. Вовчак О. Д., Єндоренко Л. О. Удосконалення системи фінансового моніторингу в банках України та оцінювання комплаєнс-ризиків URL: <file:///C:/Users/aleks/Downloads/udoskonalennya-sistemi-finansovogo-monitoringu-v-bankah-ukrayini-ta-otsinyuvannya-komplaens-rizikiv.pdf>
12. Воронова Л. К., Кучерявенко М. П., Пришва Н. Ю. та ін. Фінансове право України: навч. посібник. К.: Правова єдність, 2009. 395 с.
13. Гавриленко О. В. Фінансовий моніторинг: Навч. посіб. К.: Видавництво Європейського університету, 2020.
14. Гаврилишин А. П. Щодо питання понятійного апарату "фінансовий моніторинг". *Організаційно-правове забезпечення діяльності контролюючих та правоохоронних органів у сфері господарювання: проблеми сьогодення і перспективи розвитку: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції*. Ірпінь: Національний університет ДПС України, 2008. 588 с.
15. Добриніна Л.В. Гончаренко О.М., Гончаренко А.М. Розвиток інфраструктури фондового ринку України для забезпечення ефективної інвестиційної діяльності: теоретичні аспекти. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. №7-8 (284-285). 2021. С.16-23 DOI: <http://surl.li/izkyc>
16. Добриніна Л.В. Роль криптовалюти у цифровій економіці. «Review of transport economics and management» *Український державний університет науки і технологій* № 10 (26) / 2023 с.214-217 (0,6 д.а.) URL:<http://pte.diit.edu.ua>

- 17.Добриніна Л. В. Комплаєнс як система управління підприємств. Збірник тез V Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції студентів, аспірантів та молодих вчених "Сучасні інструменти управління корпоративними фінансами" К.: КНЕУ. 17 листопада 2021р. с.117-120
- 18.Добриніна Л.В. Підходи до прогнозування цінової динаміки фінансових активів. Наукові проблеми господарювання на макро-, мезо- та мікроекономічному рівнях: матеріали XXII міжнародної науково-практичної конференції ОНЕУ 25-26 квітня 2024 р.с.99-100
<http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/18828>
- 19.Добриніна Л.В. Динаміка розвитку світового фондового ринку. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*, Випуск 4(329) 2025. с.55-62 URL:[http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2025/329/pdf/NV_ONEU_4_2025_\(online\).pdf](http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2025/329/pdf/NV_ONEU_4_2025_(online).pdf)
- 20.Довгань Ж. Індикатори та моніторинг фінансової стійкості банківської системи. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2011. № 2. С. 31- 41.
- 21.Коваленко В. М. Проблеми та перспективи розвитку системи фінансового моніторингу в банківській системі. *Фінанси України*. 2022. № 1. С. 78–85.
- 22.Колодій П. Удосконалення системи фінансового моніторингу в Україні. Львів: ЛНУ, 2025. С. 1–20.
- 23.Кравчук О. С. Запровадження ризик-орієнтованого підходу у системі фінансового моніторингу банків. *Вісник НБУ*. 2021. № 11. С. 34–40.
- 24.Клименко А. О., Організаційно-правові засади діяльності банків в системі заходів протидії легалізації доходів, здобутих злочинним шляхом: Автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.08. Національна академія внутрішніх справ України. К., 2004. С 19.
- 25.Костюченко О. Є., Кривуля К. А. Правові умови та шляхи вдосконалення системи фінансового моніторингу в банку. *Економічні науки. Сер.: Облік і фінанси*. 2012. Вип. 9(4). С. 205-214 .

26. Москаленко Н. Фінансовий моніторинг в Україні. URL: <https://journals.dpu.kyiv.ua/index.php/collectioneconomy/article/view/598/579>
27. Нова стратегія вдосконалення фінмоніторингу в Україні. AI Fintech. 2023.
28. НБУ. Огляд банківського сектору серпень 2025р.
29. Олійник О. В. Фінансовий моніторинг: теорія і практика: Монографія. К.: Алерта, 2019.
30. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/>
31. Офіційний сайт АТ КБ «ВОСТОК». URL: <https://bankvostok.com.ua/>
32. Офіційний сайт Державної служби фінансового моніторингу України. URL: <https://fiu.gov.ua/>
33. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: закон України від 06.12.2019 № 361- IX . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>
34. Про затвердження Положення про здійснення установами фінансового моніторингу: Постанова НБУ від 28.07.2020 № 107. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0107500-20#Text>
35. Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу: Постанова НБУ від 19.05.2020 № 65 [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0065500-20#Text>
36. Патюта І. М. Сучасні схеми і підходи до легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом у банківському секторі України. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 6. С. 262-269
37. Проблеми та шляхи вдосконалення системи фінансового моніторингу в банківській установі. *Економіка та управління*. 2019. № 3. С. 270–278.
38. Сюркало Б. Напрями вдосконалення системи державного фінансового моніторингу. *Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка"*. Дніпропетровський державний аграрно економічний університет. 2013 № 3. - С. 241-244 .

- 39.Сербін О. О. Виклики та розвиток банківської системи України в період дії воєнного стану у 2025 році. *Інвестиції: практика та досвід*. 10. 2025. с. 87-92
- 40.Стужук О.Г. Побудова системи фінансового моніторингу в банківських установах та оцінка її ефективності. Чернівці: ЧНУ, 2020. 150 с.
- 41.Real-Time Financial Monitoring Systems: Enhancing Risk Management Through Continuous Oversight. ResearchGate. 2024. DOI: 10.13140/RG.2.2.12345.67890.
- 42.Сус Л. В. Особливості первинного фінансового моніторингу в економічному просторі держави. *Економіка та суспільство* Випуск 74. 2025
- 43.Шимків А., Необхідність та вимоги до систем автоматизації процесів фінансового моніторингу *Інвестиції: практика та досвід*. 10. 2025. с. 87-92 URL:<https://nayka.com.ua/index.php/investplan/issue/view/220/165>

ДОДАТКИ

ПАТ «БАНК ВОСТОК»

Звіт про фінансовий стан
станом на 31 грудня 2022 року
(у тисячах гривень)

	Прим.	31 грудня 2022 року	31 грудня 2021 року
АКТИВИ			
Грошові кошти та їх еквіваленти	6	3 862 640	3 214 337
Кредити та аванси банкам	7	889 780	368 094
Кредити та аванси клієнтам	8	8 208 056	8 874 102
Інвестиції в цінні папери	9	6 332 462	6 310 164
Покідні фінансові активи	30	51 002	19 106
Відстрочені податкові активи	26	10 809	2 577
Нематеріальні активи за винятком гудвілу	10	40 990	40 984
Основні засоби	10	65 660	90 936
Активи з права користування	11	78 163	83 169
Інші фінансові активи	12	388 294	424 712
Інші нефінансові активи	12	42 500	58 176
ЗАГАЛЬНА СУМА АКТИВІВ		19 970 356	19 486 357
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ			
Кошти банків	13	128 948	44 796
Кошти клієнтів	14	17 485 345	17 383 980
Орендні зобов'язання	11	79 530	77 720
Інші залучені кошти	16	394 056	309 211
Резерви за кредитними зобов'язаннями та контрактами фінансової гарантії		5 652	1 336
Забезпечення винагород працівникам		20 516	35 120
Інші фінансові зобов'язання	15	48 875	69 613
Інші нефінансові зобов'язання	15	14 577	20 009
Поточні податкові зобов'язання		25 108	19 383
Субординований борг	17	278 949	206 792
ЗАГАЛЬНА СУМА ЗОБОВ'ЯЗАНЬ		18 481 556	18 167 960
ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ			
Статутний капітал	19	1 255 432	983 950
Результат від операцій з акціонером		10 051	10 051
Нерозподілений прибуток		276 725	286 985
Резерви та інші фонди банку	19	53 298	38 996
Інші резерви		(106 706)	(1 585)
ЗАГАЛЬНА СУМА ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ		1 488 800	1 318 397
ЗАГАЛЬНА СУМА ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ТА ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ		19 970 356	19 486 357

Затверджено до випуску Правлінням та підписано від його імені 1 червня 2023 року.

Мороховський Вадим Вікторович
Голова Правління

Соскова Олена Петрівна
Головний бухгалтер

ПАТ «БАНК ВОСТОК»

Звіт про фінансовий стан
станом на 31 грудня 2024 року
(у тисячах гривень)

	Прим.	31 грудня 2024 року	31 грудня 2023 року
АКТИВИ			
Грошові кошти та їх еквіваленти	6	4 092 890	6 532 001
Кредити та аванси банкам	7	2 674 033	985 431
Кредити та аванси клієнтам	8	10 389 110	8 243 854
Інвестиції в цінні папери	9	15 940 038	11 746 019
Похідні фінансові активи	30	465	—
Нематеріальні активи за винятком гудвілу	10	47 367	36 691
Основні засоби	10	85 938	68 250
Активи з права користування	11	73 105	46 213
Інші фінансові активи	12	525 843	446 963
Інші нефінансові активи	12	98 156	77 039
ЗАГАЛЬНА СУМА АКТИВІВ		33 926 945	28 182 461
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ			
Кошти банків	13	79 333	382 436
Кошти клієнтів	14	30 510 257	24 853 445
Орендні зобов'язання	11	80 924	46 387
Похідні фінансові зобов'язання	30	208	2 120
Інші залучені кошти	16	398 648	412 542
Резерви за кредитними зобов'язаннями та контрактами фінансової гарантії		9 876	6 571
Забезпечення винагород працівникам		36 875	25 318
Поточні податкові зобов'язання		154 432	171 815
Інші фінансові зобов'язання	15	125 313	70 039
Інші нефінансові зобов'язання	15	24 848	21 330
Відстрочені податкові зобов'язання	26	44 113	28 045
Субординований борг	17	325 227	291 697
ЗАГАЛЬНА СУМА ЗОБОВ'ЯЗАНЬ		31 790 054	26 311 745
ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ			
Статутний капітал	19	1 517 172	1 517 172
Результат від операцій з акціонером		10 090	10 051
Нерозподілений прибуток		480 028	236 978
Резерви та інші фонди банку	19	78 884	67 083
Інші резерви		50 717	39 432
ЗАГАЛЬНА СУМА ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ		2 136 891	1 870 716
ЗАГАЛЬНА СУМА ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ТА ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ		33 926 945	28 182 461

Затверджено до випуску Правлінням 15 травня 2025 року
та підписано від його імені 16 травня 2025 року.

Мороховський Вадим Вікторович
Голова Правління

Сюськова Олена Петрівна
Головний бухгалтер